

Efteruddannelse af lærere i grundskolen

Afdækning af udbud, efterspørgsel og erfaringer med grundskolelæreres efteruddannelse

INDHOLD

Efteruddannelse af lærere i grundskolen

1	Resumé	4
2	Indledning	9
2.1	Rapportens opbygning	11
3	Behov for og efterspørgsel på efteruddannelse	13
3.1	Gennemgående faktorer i grundskolelæreres behov for og efterspørgsel på efteruddannelse	13
3.2	Omfanget af behov for efteruddannelse	14
3.3	Faktorer, som driver behovet og efterspørgslen for non-formel efteruddannelse	15
3.4	Forhold, som påvirker grundskolelæreres mulighed for og efterspørgsel på efteruddannelse	18
4	Erfaringer med deltagelse og udbytte af efteruddannelse	23
4.1	En række faktorer påvirker grundskolelærernes oplevede værdi, udbytte og anvendelse af non-formel efteruddannelse	23
4.2	Pædagogiske rammer og indhold i efteruddannelsesforløb	24
4.3	Organisatoriske rammer for efteruddannelse er afgørende	27
5	Udbud af efteruddannelse	31
5.1	Gennemgående tendenser i udbyderlandskabet for non-formel efteruddannelse	31
5.2	Udbyderlandskabet inden for non-formel efteruddannelse	33

Appendiks A – Litteraturliste	42
Appendiks B – Metode	44

1 Resumé

Grundskolens opgave udvikler sig i takt med ændringer i samfundet, politisk styring, viden og teknologi. Fagfornyelsen, nye krav til trivsel og inklusion samt samfundstendenser som grøn omstilling og digitalisering skaber tilsammen nye forventninger til undervisningen, lærerrollen og efteruddannelse. Det gør det centralt, at lærere løbende opdaterer deres faglige og didaktiske kompetencer.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) undersøger i denne rapport efteruddannelse for grundskolelærere. Den eksisterende viden om læreres efteruddannelse vedrører primært formel efteruddannelse. Med denne rapport sætter EVA fokus på lærernes kompetenceudvikling i form af bredere efteruddannelsesaktiviteter med særligt fokus på non-formel efteruddannelse. Det vil sige planlagte kurser og aktiviteter uden formel validering og certificering. Undersøgelsen er støttet af Novo Nordisk Fonden.

Undersøgelsen belyser tre forhold: 1) hvad der kendetegner udbuddet af non-formel efteruddannelse, 2) hvilke behov og hvilken efterspørgsel lærerne har for efteruddannelse, og 3) hvad der har betydning for lærernes udbytte og anvendelse af efteruddannelsen. Undersøgelsen har særligt fokus på efteruddannelse inden for naturvidenskabelige fag, som omfatter fagene natur/teknologi, fysik/kemi, biologi, geografi og matematik. Derudover inddrages dansk og historie som store grundskolefag, der indgår på alle klassetrin og repræsenterer henholdsvis sproglige og samfundsvidenskabelige områder. Analysen bygger på desk research og interviews med udbydere, skoleledere, tillidsrepræsentanter og lærere. Undersøgelsesdata giver ikke mulighed for at undersøge forskelle i udbud, efterspørgsel og erfaringer for de enkelte fag¹.

Hovedresultater

Udbuddet bevæger sig mod praksisnære og lokalt tilpassede forløb

Undersøgelsen viser, at udbuddet af non-formel efteruddannelse fortsat bevæger sig væk fra åbne kurser (via udbyderes hjemmesider eller kursuskataloger) og mod rekvirerede kurser, som skoler eller kommuner bestiller til hele lærerteams eller skoler. Udviklingen hænger sammen med, at

1 Undersøgelsen var oprindeligt en del af et større projekt om efteruddannelse af lærere i grundskole og gymnasium, som EVA skulle have gennemført i perioden 2025-2027. Projektet er dog blevet tilpasset som følge af beslutningen om lukningen af EVA.

skoler og kommuner i stigende grad efterspørger efteruddannelse, som er tæt koblet til den lokale undervisningspraksis og kan forankres organisatorisk.

På tværs af udbydere er der samtidig et fokus rettet mod praksisnære formater, hvor fagfagligt indhold og fagdidaktik glider sammen. Efteruddannelse handler sjældent kun om ny viden i et fag, men også om, hvordan læreren kan omsætte viden til konkrete undervisningsforløb, aktiviteter og materialer. Udbydere beskriver en efterspørgsel på formater, der giver lærerne redskaber, som kan bruges direkte i undervisningen, men også mulighed for at afprøve og tilpasse redskaberne i egen praksis.

Lærernes efterspørgsel drives af behov for viden om teknologisk udvikling, ændret elevgrundlag, faglige redskaber og de nye fagplaner

Undersøgelsen peger på, at grundskolelærere på tværs af fag oplever behov for løbende non-formel efteruddannelse. Behovet drives især af fire forhold. For det første peger lærere, ledere og udbydere på et voksende behov for viden om teknologiforståelse og brug af AI i undervisningen. For det andet peger undersøgelsen på et behov for almindelige didaktiske og pædagogiske kompetencer, som kan understøtte deltagelsesmuligheder for alle elever i en mere sammensat elevgruppe. For det tredje peger undersøgelsen på behov for efteruddannelse, der giver lærerne praksisnære, fagdidaktiske redskaber, der kan anvendes i undervisningen. Endelig fremhæver lærere, ledere og udbydere, at de kommende fagplaner og prøveformer skaber behov for målrettet efteruddannelse, så lærerne kan omsætte de nye krav og rammer til deres egen undervisningspraksis.

Efterspørgslen hæmmes af tid, økonomi og manglende overblik

Selvom behovet for non-formel efteruddannelse af lærerne opleves som stort, viser undersøgelsen, at efterspørgslen påvirkes af andre forhold, bl.a. lærernes arbejdstid, skolernes økonomi og manglende overblik over efteruddannelsesmulighederne.

Særligt tid fremstår som en central barriere. Lærerne beskriver, at deltagelse i efteruddannelse ofte kræver ekstra planlægning før kurset, fravær fra undervisningen under kurset og ekstra arbejde efter kurset. Skoleledere og tillidsrepræsentanter peger tilsvarende på, at det kan være vanskeligt at skabe plads til efteruddannelse i en hverdag med fastlagte skemaer og begrænsede muligheder for vikardækning. Skolernes mulighed for at sende lærere på efteruddannelse afhænger også af økonomi. Skoleledere og tillidsrepræsentanter fortæller, at skolelederne budgetterer midler til efteruddannelse fra år til år, og at økonomien til efteruddannelse derfor kan variere for hvert skoleår. Særligt mindre skoler oplever, at det er svært at prioritere længere kurser, og nogle lærere oplever færre selvvalgte kurser end tidligere. Undersøgelsen peger også på, at lærerne typisk har begrænset overblik over det samlede udbud af efteruddannelsesmuligheder. Formidlingen af kurser er ikke systematisk på alle skoler, og det kan hæmme deltagelsen.

Fondsmidler og kommunale indsatser kan udvide adgangen til efteruddannelse

Undersøgelsen viser, at fondsmidler og kommunale indsatser kan skabe bedre adgang til non-formel efteruddannelse. Fonde og puljer kan gøre det økonomisk muligt at sende lærere afsted og kan samtidig understøtte længerevarende og mere attraktive forløb. Kommunale partnerskaber og fælles kompetenceudviklings- og efteruddannelsesforløb kan desuden styrke den kollektive forankring på skolen og gøre efteruddannelse til en del af skolens fælles udviklingsarbejde.

Samtidig peger undersøgelsen på, at fondsstøttede aktiviteter også kan påvirke markedet. Når fondsstøttede kurser er billigere og bedre finansieret end brugerbetalte kurser, kan det gøre det vanskeligere at opretholde andre dele af udbuddet. Fondsmidler udvider derfor adgangen til efteruddannelse, men fondsmidler er også med til at forme, hvilke temaer og formater der fylder i udbuddet.

Efteruddannelse styrker motivation og arbejdsglæde, når læreren kan bruge det lærte i undervisningen

Undersøgelsen viser, at lærerne generelt oplever non-formel efteruddannelse som meningsfuld og motiverende. Efteruddannelse giver ny inspiration, faglig fornyelse og mulighed for at træde et skridt tilbage fra en travl hverdag.

Det største udbytte opnås, når efteruddannelsen er praksisnær og kan omsættes direkte i undervisningen. Lærerne fremhæver især konkrete undervisningsidéer, materialer og aktiviteter som værdifulde. Samtidig peger både lærere og udbydere på, at undersøgende og erfaringsbaserede arbejdsformer styrker udbyttet, fordi lærerne selv får mulighed for at reflektere over og arbejde didaktisk med kursusindholdet og dermed lettere kan overføre og tilpasse erfaringer til egen undervisning.

Undersøgelsen viser også, at korte kurser kan give inspiration, men at længerevarende forløb ofte opleves som mere udbytterige. Når lærerne får mulighed for at afprøve nyt indhold mellem kursusgange, reflektere over og vende tilbage til erfaringerne, bliver efteruddannelsen i højere grad omsat til ændringer i undervisningspraksis.

Udbyttet afhænger af skolens organisatoriske rammer

Undersøgelsen peger samlet set på, at non-formel efteruddannelse ikke i sig selv fører til udvikling af undervisningen. Udbyttet afhænger i høj grad af, hvordan skolen understøtter omsætning og forankring af ny viden. Tid til forberedelse og afprøvning, mulighed for kollegial sparring og ledelsesmæssig opfølgning fremstår som centrale forudsætninger.

Særligt fælles deltagelse med kolleger ser ud til at styrke udbyttet. Når flere lærere deltager sammen, får lærerne et fælles sprog og et fælles udgangspunkt for at afprøve nye greb i undervisningen. Det øger sandsynligheden for, at ny viden ikke forbliver hos den enkelte lærer, men bliver en del af skolens praksis. Lærerne fremhæver det samtidig som udbytterigt, når de oplever, at

efteruddannelsestilbud har kobling til deres individuelle udviklings- og kompetencebehov. Det øger oplevelsen af relevans og motivation for deltagelse.

I forlængelse heraf peger undersøgelsen på, at individuel deltagelse kan have mere begrænset effekt, hvis skolen ikke skaber rum for vidensdeling og videre arbejde. Non-formel efteruddannelse får størst betydning, når efteruddannelse tænkes som en del af skolens samlede udvikling og ikke alene som et individuelt kursusforløb.

Perspektivering

Undersøgelsen peger samlet på, at non-formel efteruddannelse har et stort potentiale for at styrke lærernes undervisning, motivation og faglige udvikling, men også at potentialet kun realiseres fuldt ud, når efteruddannelsen tænkes tæt sammen med skolens praksis, organisering og udviklingsbehov. I forlængelse heraf understøtter undersøgelsen eksisterende viden på områder, som fremhæver betydningen af kollegialt samarbejde, gensidig sparring og konkret fælles arbejde med at udvikle undervisning i praksis. Dette understøtter lærernes refleksion over egen undervisningspraksis. Perspektiverne peger derfor ikke kun mod, *hvad* lærere har brug for, men også mod, *hvordan* udbydere, skoleledere og lærere med fordel kan arbejde videre med at udvikle området.

På tværs af udbud, efterspørgsel og erfaringer tegner der sig en bevægelse mod mere praksisnære, anvendelsesorienterede og lokalt tilpassede forløb. Det peger på, at **udbydere** med fordel kan arbejde videre med at udvikle efteruddannelsestilbud, der kombinerer fagfagligt og didaktisk indhold og samtidig giver lærerne mulighed for afprøvning, refleksion og opfølgning i relation til egen praksis. Længerevarende og modulopbyggede kursusforløb fremstår her som særligt relevante.

Undersøgelsen viser imidlertid også, at deltagelse i efteruddannelse påvirkes af rammevilkår som tid, økonomi og organisering. For **skoleledere** peger resultaterne på betydningen af at skabe organisatoriske rammer, der understøtter både deltagelse og efterfølgende omsætning af ny viden. Det gælder fx prioritering af tid til afprøvning, kollegial sparring og systematisk opfølgning samt overvejelser om, hvordan efteruddannelse kobles til skolens udviklingsarbejde.

Samtidig peger undersøgelsen på, at fælles deltagelse kan styrke forankringen af ny viden. Skoleledere kan derfor med fordel overveje, hvornår efteruddannelse tilrettelægges som kollektive kursusforløb, der understøtter fælles pædagogisk udvikling, og hvornår der er behov for tilbud, der imødekommer den enkelte lærers faglige og didaktiske behov.

For **lærere** peger resultaterne på betydningen af at kunne arbejde aktivt med at omsætte ny viden fra efteruddannelse til egen undervisning, herunder gennem afprøvning, tilpasning og videndeling med kolleger. Undersøgelsen understreger i den forbindelse værdien af at indgå i faglige fællesskaber, hvor erfaringer kan deles og videreudvikles.

På tværs af rapportens resultater tegner der sig et billede af, at efteruddannelse får størst betydning, når tre forhold går hånd i hånd: høj praksisrelevans, stærk organisatorisk understøttelse og tydelig kobling til skolens fælles udviklingsarbejde. Perspektivet er derfor, at arbejdet med non-

formel efteruddannelse med fordel kan bevæge sig videre fra at handle om adgang til kurser alene til i højere grad at handle om, hvordan efteruddannelsesforløb designes, prioriteres og forankres i skolens hverdag.

Det peger på en fælles opgave for udbydere, skoleledere og lærere: at udvikle en efteruddannelseskultur, hvor ny viden ikke blot tilføjes, men omsættes, deles og bliver en del af skolens undervisningspraksis. Netop her ligger et væsentligt potentiale for, at non-formel efteruddannelse kan bidrage mere direkte til både lærernes professionelle udvikling og elevernes læring og deltagelsesmuligheder.

2 Indledning

I denne rapport formidler EVA resultaterne af en undersøgelse af grundskolelæreres efteruddannelse.

Grundskolens opgave forandrer sig i takt med ændringer i samfundsforhold, elevsammensætning, politiske tiltag, ny forskningsviden og nyere teknologi, og det er derfor helt centralt, at eleverne møder lærere med opdateret viden både fagligt og didaktisk. Blandt andet ser vi i disse år nye krav og forventninger til skolernes håndtering af trivsel og inklusion, Fagfornyelsen samt generelle samfundsmæssige forandringer såsom den grønne omstilling og øget digitalisering. Disse forandringer stiller sammen og hver for sig nye krav til undervisningen og lærerens rolle i grundskolen og dermed også til behovene for efteruddannelse.

Undervisningen i grundskolen varetages i dag af lærere med forskellige uddannelsesbaggrunde og dermed forskellige formelle kompetencer. Lærergruppen omfatter både læreruddannede, meritlærere og ikke-læreruddannede, herunder personer med en gymnasial eller erhvervskompetencegivende uddannelse. Forskellene i lærergruppens uddannelsesbaggrunde understreger behovet for efteruddannelse, da efteruddannelse kan bidrage til, at både læreruddannede og ikke-læreruddannede lærere har de nødvendige faglige og didaktiske kompetencer til at gennemføre undervisning af høj kvalitet. Tidligere analyser peger tilsvarende på, at læreres uddannelsesbaggrund og undervisningskompetencer kan have betydning for elevernes faglige resultater, selvom sammenhænge varierer mellem fag (EVA, 2024a; Kristensen & Skov, 2019). Behovet for efteruddannelse bliver særligt relevant i lyset af, at lærergruppens sammensætning har ændret sig over tid. En EVA-undersøgelse viser, at andelen af læreruddannede i folkeskolen er faldet fra 2012/2013 og frem til i dag, mens andelen af ikke-læreruddannede er steget (EVA, 2024b). Tilsvarende tendenser ses på fri- og privatskoler, selvom rammerne for ansættelse er anderledes.

En EVA-undersøgelse viser, at efteruddannelsesaktiviteten steg i årene efter skolereformen i 2013, men siden er faldet eller stagneret på tværs af fag (EVA, 2021). Dette peger på behovet for øget opmærksomhed på lærernes eksisterende kompetencer og deres praksis for efteruddannelse, så aktiviteterne i højere grad understøtter lærernes undervisningskompetencer og dermed elevernes deltagelsesmuligheder og læringsudbytte.

Den eksisterende viden om læreres kompetenceudvikling vedrører primært formelle lærings- og efteruddannelsesaktiviteter. Der er langt mindre systematisk viden om læreres non-formelle og uformelle efteruddannelse, og den viden, der findes, er mere fragmenteret, selvom en betydelig del af lærernes kompetenceudvikling foregår her (EVA, 2021; Larsen, Skov & Keilow, 2022; Uddannelses- og Forskningsstyrelsen, 2024). Med denne rapport sætter EVA derfor fokus på lærernes bredere

efteruddannelsesaktiviteter med særligt fokus på non-formel efteruddannelse. Når rapporten sætter fokus på lærernes bredere efteruddannelsesaktiviteter, især non-formel efteruddannelse, tager den udgangspunkt i en skelnen mellem tre typer af læringsindhold samt tre læringsformer, som knytter sig til forskellige uddannelseskontekster og læringsaktiviteter.

Tre typer af læringsindhold

I denne rapport skelnes mellem:

- **Fagfagligt:** Omhandler fagligt indhold inden for et videnskabeligt felt. I forbindelse med efteruddannelse vil fagfaglige kurser ofte sætte fokus på ny viden inden for feltet.
- **Fagdidaktisk:** Omhandler ikke ny viden inden for faget, men hvordan man underviser i et fagligt emne, og hvilke pædagogiske principper der ligger bag.
- **Almendidaktisk:** Omhandler, hvordan man underviser, og hvilke principper der ligger bag. Ikke i forhold til undervisning i et bestemt fag, men for alle lærere, uanset hvilket fag de underviser i.²

Tre læringsformer knyttet til forskellige uddannelseskontekster og læringsaktiviteter

Det er relevant at sondre mellem forskellige former for uddannelses- og læringsaktiviteter og de læringsformer, der knytter sig hertil.

- *Formel læring*, som finder sted i **organiserede læringsmiljøer**, som har eksplicite læringsmål, og som fører til validering og certificering, fx undervisningsfags- eller vejlederuddannelse
- *Non-formel læring*, som finder sted i forbindelse med **planlagte aktiviteter som fx kurser**, og som ikke nødvendigvis har eksplicite læringsmål, og som ikke fører til validering og certificering
- *Uformel læring*, som stammer fra **daglige aktiviteter** som fx kollegasparring, og som kendetegnes som erfaringer og oplevelser.

(Andersen, 2019)

Undersøgelsen har til formål at skabe viden om efteruddannelse for grundskolelærere med særligt fokus på non-formel efteruddannelse. Dette sker via tre tematiske nedslag: 1) udbud af non-formel efteruddannelse, 2) behov for og efterspørgsel på efteruddannelse og 3) erfaringer med og udbytte af efteruddannelse.

Undersøgelsen besvarer følgende spørgsmål:

1. Hvad kendetegner udbuddet af non-formel efteruddannelse på grundskoleområdet?
2. Hvilke behov for og hvilken efterspørgsel på efteruddannelse har grundskolelærere?

2 For en mere udførlig gennemgang af begreberne fagdidaktik og almenidaktik, se Krogh, Qvortrup & Christensen: *Almendidaktik og fagdidaktik*.

3. Hvad har betydning for grundskolelærernes udbytte af og anvendelse af non-formel efteruddannelse?

Undersøgelsen har særligt fokus på efteruddannelse inden for naturvidenskabelige fag. Disse fag spiller en central rolle for almen dannelse i et højteknologisk samfund, for rekruttering til områder med mangel på arbejdskraft og for forudsætningerne for den grønne omstilling. Konkret omfatter undersøgelsen fagene natur/teknologi, fysik/kemi, biologi, geografi og matematik. Derudover indtages dansk og historie som store grundskolefag, der indgår på alle klassetrin og repræsenterer henholdsvis sproglige og samfundsvidenskabelige områder. Dette bidrager til undersøgelsens bredde og samfundsmæssige relevans.

Undersøgelsen fokuserer på non-formel efteruddannelse og læring inden for fagene, både fagfagligt, fagdidaktisk og almen didaktisk. Fokus på non-formel læring skyldes, at en væsentlig del af lærernes kompetenceudvikling finder sted her, samtidig med at området er begrænset belyst i eksisterende viden. I analysen af erfaringer med og udbytte af efteruddannelse berøres desuden uformel læring i mindre omfang, herunder læring gennem daglige aktiviteter som kollegial sparring.

Rapporten er særligt målrettet udbydere af efteruddannelse, skoleledere, skoleforvaltninger og andre involveret i arbejdet med at understøtte grundskolelæreres kompetenceudvikling.

2.1 Rapportens opbygning

Kapitel 3 belyser skolelederes, tillidsrepræsentanternes og grundskolelæreres oplevelse af behov for og efterspørgsel på efteruddannelse blandt lærere med særligt fokus på non-formel efteruddannelse. Kapitlet undersøger, hvad der driver behovet, og hvordan rammebetingelser som tid, økonomi og organisering har betydning for lærernes deltagelse i efteruddannelse.

Kapitel 4 belyser især lærernes erfaringer med og oplevede udbytte af non-formel efteruddannelse. Kapitlet belyser herunder, hvilke forhold der har betydning for lærernes udbytte og anvendelse af efteruddannelse, og hvordan efteruddannelse hænger sammen med lærernes motivation og trivsel.

Kapitel 5 belyser udbuddet af non-formel efteruddannelse på grundskoleområdet. Kapitlet beskriver, hvad der kendetegner udbydernes aktiviteter, hvordan udbyderne identificerer lærernes behov, hvordan kurserne tilrettelægges, og hvilke tendenser der præger udbuddet.

Sådan har vi gjort

Undersøgelsen bygger på fem datakilder:

- **Desk research** af grundskolelæreres kompetencebehov, udbuddet af non-formel efteruddannelse og de formelle rammer for efteruddannelse

- Tidligere EVA-rapporter om grundskolelæreres efteruddannelse mv.
- 12 onlineinterviews med udbydere af efteruddannelse om deres udbud, rolle på markedet og oplevede tendenser
- 8 onlineinterviews med skoleledere og tillidsrepræsentanter på fire skoler om rammer og vilkår for lærernes deltagelse i efteruddannelse
- 14 enkeltinterviews med lærere i dansk, historie, matematik, natur/teknologi, geografi, biologi og fysik/kemi om deltagelse i efteruddannelse og oplevet udbytte.
- Afdækningen fokuserer på det nationale udbud af non-formel efteruddannelse og berører derfor ikke lokale udbud som fx regionale eller kommunale udbydere.

3 Behov for og efterspørgsel på efteruddannelse

Dette kapitel belyser grundskolelæreres behov for og efterspørgsel på non-formel efteruddannelse. I forlængelse heraf belyses, hvilke drivende faktorer samt muligheder og begrænsninger der opleves at være for efteruddannelse. Kapitlet bygger på viden fra tidligere undersøgelser samt kvalitative interviews med lærere, TR, skoleledelse og udbydere af efteruddannelse til grundskolelærere.

3.1 Gennemgående faktorer i grundskolelæreres behov for og efterspørgsel på efteruddannelse

På tværs af informantgrupper fremhæves et vedvarende behov for efteruddannelse blandt grundskolelærere, både fagfagligt, fagdidaktisk og almenfagligt. Samtidig tegner der sig en række gennemgående faktorer, som virker ind på behov og efterspørgsel på efteruddannelse:

- Efteruddannelsesaktiviteten har været svingende, og mange lærere oplever et uopfyldt behov for kompetenceudvikling.
- Mange lærere har begrænset overblik over efteruddannelsesmuligheder, og det kan hæmme deltagelse.
- Behov og efterspørgsel drives især af ændringer i teknologi (herunder AI), ændret elevgrundlag og nye faglige og politiske krav.
- Lærerne efterspørger særligt praksisnære og anvendelsesorienterede redskaber, der kan omsættes direkte i undervisningen.
- Mulighederne for deltagelse påvirkes af forhold som økonomi, tid, organisering og prioriteringer på skole- og kommuneniveau.
- Eksterne puljer og fonde kan øge deltagelsen, men påvirker samtidig udbud og prioriteringer i efteruddannelseslandskabet.

Disse forhold uddybes i det følgende.

3.2 Omfanget af behov for efteruddannelse

Lærere i grundskolen har behov for løbende fagfaglig, fagdidaktisk og almen didaktisk efteruddannelse og kompetenceudvikling inden for samtlige fag i grundskolen både formelt og non-formelt. Det fortæller de skoleledere, TR, udbydere og lærere, som vi har talt med i forbindelse med denne undersøgelse. Deltagelse i efteruddannelsesaktiviteter har været svingende over tid (jf. EVA, 2021), og lærerne i denne undersøgelse fortæller, at de har begrænset overblik over det samlede udbud af efteruddannelsesmuligheder, hvilket kan være en barriere for deres deltagelse.

3.2.1 Behovet for efteruddannelse er stort, men aktiviteten har varieret over tid

Tidligere undersøgelser og analyser peger samlet set på, at der er et aktuelt behov for efteruddannelse blandt lærere i grundskolen. En analyse fra Rambøll (2017) peger på, at kompetenceudvikling fremmer lærernes faglige selvtillid (self-efficacy)³, bidrager med ny faglig og pædagogisk viden samt giver lærerne tid til refleksion og fordybelse. Ifølge en kortlægning fra Uddannelses- og Forskningsstyrelsen har lærernes efteruddannelsesaktivitet dog ofte karakter af videreuddannelse uden direkte tilknytning til folkeskolens konkrete fag og fagområder (Uddannelses- og Forskningsstyrelsen, 2024). Samtidig oplever fire ud af fem lærere et uopfyldt behov for kompetenceudvikling, herunder behov for faglig opdatering (Myssen, Deding & Nørgaard, 2023). Dertil kommer, at 83 procent af Danmarks Lærerforenings (DLF) medlemmer oplever mangel på ressourcer til kompetenceudvikling på skolerne (DLF, 2024). Samlet tegner der sig dermed et billede af både et vedvarende behov for og et stort potentiale i at styrke læreres efteruddannelsesaktivitet.

Den samlede formelle efteruddannelsesaktivitet blandt læreruddannede lærere steg fra 9 til 16 procent i perioden 2012-2016, hvorefter den faldt i 2019 til 10 procent svarende til niveauet fra før reformen. Det viser en EVA-undersøgelse (EVA, 2021), som bl.a. baserer sig på registerdata fra Danmarks Statistik. Blandt ikke-læreruddannede lærere steg den formelle efteruddannelsesaktivitet tilsvarende fra 15 til 20 procent i perioden 2014-2017, men faldt året efter til 18 procent. Blandt de ordinært uddannede lærere er det primært kurser inden for den pædagogiske diplomuddannelse (fx kurser som Undersøgelse af pædagogisk praksis, Faglig vejledning i skolen samt Teknologi og digitale læremidler i matematikfaget), der efterspørges. Meritlæreruddannede efterspørger især undervisningsfagskurser inden for dansk og matematik, ligesom de efterspørger kurser om almen dannelse, almen didaktik og specialpædagogik (EVA, 2021).

3.2.2 Begrænset overblik over efteruddannelsesmuligheder kan hæmme deltagelse

På tværs af interviewene fortæller lærerne, at de har begrænset overblik over det samlede udbud af efteruddannelsesmuligheder, og at det er en barriere for deres deltagelse. Gennemgående peger

3 Her forstået som lærernes opfattelse af egne evner til at påvirke elevernes udbytte af undervisningen.

lærerne samtidig på, at kendskabet til efteruddannelsesmuligheder afhænger af, hvordan tilbudene formidles, især i tilfælde, hvor der ikke er en systematisk formidling på skoleniveau.

Formidlingen af efteruddannelsesaktiviteter varierer mellem udbydere. CFU anvender kataloger, hjemmesider og sociale medier, mens fx faglige foreninger primært kommunikerer via egne hjemmesider. Udbyderne giver desuden udtryk for, at de oplever at måtte konkurrere om lærernes opmærksomhed og tid, fordi der er en bred vifte af inspirations- og kursustilbud. I modsætning hertil oplever lærerne selv at have begrænset indsigt i den brede vifte af tilbud, som udbyderne mener, de bliver præsenteret for.

3.3 Faktorer, som driver behovet og efterspørgslen for non-formel efteruddannelse

Ændringer i samfundsforhold, elevsammensætning, politiske tiltag, ny forskningsviden og nyere teknologi stiller ifølge skoleledere, udbydere og lærere andre krav i dag til undervisningens form og indhold og lærernes kompetencer end tidligere. De peger på følgende drivende faktorer for behovet for non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling, som foldes ud efterfølgende:

3.3.1 Viden om den teknologiske udvikling og brug af AI i undervisningen

Undersøgelsen peger på, at teknologiforståelse og AI angiveligt kommer til at spille en større rolle i grundskolen og dermed får betydning for både efterspørgsel og udbud af efteruddannelse.

Skolelederne peger særligt på behov for non-formel efteruddannelse omhandlende viden om den teknologiske udvikling i samfundet, herunder hvordan nyere teknologi skal forstås, bruges og integreres som emne i alle grundskolens fag. Det underbygges af de udbydere, som tilbyder kurser inden for dette område, da de oplever, at brugen af AI samt teknologiforståelse vil blive prioriteret i fremtiden, når der skal udvælges non-formelle efteruddannelseskurser til grundskolelærerne. Udbyderne og skolelederne begrundet dette med, at det fra politisk hold er blevet vedtaget, at teknologiforståelse skal integreres i alle fag samt udbydes som et femte praktisk-musisk valgfag.

Dernæst bliver AI-redskaber flittigt anvendt af elever i dag. Nogle lærere peger i den forbindelse på, at de har brug for viden og kompetencer, så de kan anvende AI og teknologi i undervisningen og dermed understøtte elevernes læring og opgaveløsning på en hensigtsmæssig måde. Her fortæller en lærer, hvilken betydning AI har for forståelsen af et fag på et mere overordnet plan:

”Jeg mener, at hele fundamentet er den faglige viden og begreber, især i den her tid, hvor AI er begyndt at komme ind over, hvor det bliver mere og mere usikkert, hvad det er for et datagrundlag, man har. Og hvis man skal kunne tage kritisk stilling til det, så bliver man nødt til at have en baggrundsviden.

GEOGRAFILÆRER

Som læreren peger på, er elevernes brug af AI et vilkår, der understreger betydningen af, at eleverne får opbygget et solidt fagligt fundament, så de kan tage kritisk stilling til datagrundlaget, når de anvender AI. Samlet peger undersøgelsen på, at der er et stigende behov for efteruddannelse, som styrker lærernes viden om teknologiforståelse og brug af AI i undervisningen.

3.3.2 Viden om ændret elevgrundlag og deltagelsesmuligheder for alle elever

Skolelederne og udbyderne peger på, at der blandt lærerne er behov for at få opdateret viden om, hvilken betydning et ændret elevgrundlag har for gennemførelse af undervisning, og hvordan man skaber deltagelsesmuligheder for alle elever. På tværs af fag beskriver lærerne samtidig en undervisningsopgave, hvor elevgruppen opleves sammensat og kræver stærke kompetencer i relationsarbejde, klasserumsledelse og differentiering.

”Jeg oplever, at elevgruppen er blevet mere sammensat, og at der er større forskelle i både fagligt niveau og motivation. Det betyder, at man som lærer skal kunne tilrettelægge undervisningen på flere forskellige måder, så alle elever kan være med. Det kræver både didaktiske kompetencer og erfaring.

DANSKLÆRER

Ifølge lærerne handler behovet for efteruddannelse ikke kun om faglig opdatering, men i høj grad om almindelige didaktiske og pædagogiske kompetencer, der kan understøtte elevernes deltagelse og motivation i undervisningen. Dette bakkes op af skolelederne, som fortæller, at folkeskolen i dag i højere grad end tidligere skal rumme flere behov hos eleverne. Skolelederne ser derfor et behov for non-formel efteruddannelse med viden og inspiration til, hvordan lærerne kan organisere og tilpasse deres undervisning, så den skaber og understøtter deltagelsesmuligheder for alle elever.

Udbyderne af efteruddannelse erfarer ligeledes, at der er efterspørgsel på flere almen- og fagdidaktiske redskaber til at skabe flere deltagelsesmuligheder i undervisningen. Derudover er der efterspørgsel på kompetenceudvikling inden for generel klasseledelse, forældresamarbejde og progression inden for de enkelte fag.

3.3.3 Viden om praksisnære og anvendelsesorienterede redskaber i undervisningen

Undersøgelsen peger på et behov for efteruddannelse, der kombinerer konkrete, praksisnære redskaber med støtte til lærernes refleksion og tilpasning af undervisningen.

Det er generelt udbydernes erfaring, at lærerne efterspørger anvendelsesorienterede og praksisnære kurser, hvor teori kobles direkte til undervisningspraksis gennem konkrete greb, materialer, modeller og aktiviteter, som kan anvendes direkte i undervisningen og ikke kræver oversættelsesarbejde lokalt. Samtidig fortæller udbyderne om en efterspørgsel på mere åbne og undersøgende arbejdsformer i undervisningen. Her oplever de, at der efterspørges efteruddannelse, der kan støtte lærerne i at planlægge og gennemføre undervisning med større elevinddragelse og undersøgende metoder.

Denne dobbelthed genfindes i interviewene med lærerne. De oplever på den ene side at "plug-and-play"-løsninger er eftertragtede, fordi de kan bruges hurtigt og direkte i hverdagen. Samtidig er der en fortælling blandt lærerne om, at "plug-and-play" godt kan blive en "sovepude". Lærerne oplever nemlig også, at der er behov for egne refleksioner, når nye metoder skal tages i brug og tilpasses i mødet med deres elever. Dette peger på en indbygget spænding i relation til oversætteligheden af ny viden. På den ene side efterspørger lærerne noget, de kan bruge direkte i undervisningen. På den anden side peges på vigtigheden af at kunne arbejde reflekteret med det i relation til egen praksis, hvis det skal bidrage til undervisningsudvikling. I nye formater er der ifølge lærerne behov for tydelig didaktisering, konkrete eksempler og praksisnær støtte. En lærer fortæller fx, at han kan være tilbageholdende med at tage på tur, fordi det er uforudsigeligt, hvad der sker med elevgruppen, når man bevæger sig uden for skolen.

Blandt skolelederne er et perspektiv, at både gruppen af elever med dansk som andetsprog samt gruppen af ordblinde elever er stigende. I den forbindelse bliver der peget på, at det er vigtigt med viden om, hvordan skolen kan understøtte disse elever, og at deres lærere derfor har behov for non-formel efteruddannelse i redskaber og hjælpemidler, der kan styrke undervisningen af de specifikke elevgrupper.

3.3.4 Viden knyttet til folkeskolens kommende nye fagplaner og prøveformer

Lærere, ledere, tillidsrepræsentanter og udbydere peger overordnet set på et behov for målrettet kompetenceudvikling rettet mod de kommende nye fagplaner og prøver for grundskolen. De forventer, at fagplanerne medfører ændringer i undervisningsindhold, progression og evalueringsformer og dermed også, hvilken non-formel efteruddannelse der er behov for blandt lærere i grundskolen.

De nye fagplaner for grundskolen er overordnede, bindende rammedokumenter, der fastlægger formål, indhold og faglige mål for undervisningen i folkeskolens fag. Fagplanerne erstatter og skal være en forenkling af de nuværende læreplaner og er udviklet som led i Fagfornyelsen under Folkeskolens Kvalitetsprogram. Formålet er at udvikle og forny undervisningen i fagene i folkeskolen

og at gøre fagenes indhold til omdrejningspunkt for undervisningen. Fagplanerne beskriver hvert fags karakter og kernestof, angiver få og tydelige faglige mål samt giver rammer for undervisning og evaluering. De skal bl.a. understøtte en mere praktisk orienteret undervisning med plads til faglig fordybelse, inddragelse af eleverne og deltagelsesmuligheder i de faglige og sociale fællesskaber. Fagplanerne skal samtidig være et arbejdsredskab med plads til lærernes professionelle didaktiske skøn.

Ifølge lærere, ledere, tillidsrepræsentanter og udbydere skaber den politiske intention om at styrke kvaliteten i undervisningen et behov for målrettet kompetenceudvikling, så intentionerne kan omsættes til praksis og sikre sammenhæng mellem undervisning, evaluering og prøver. Blandt lærere i udskolingen er der et særligt ønske om ny viden og inspiration, der kan understøtte det at tilrettelægge og gennemføre en undervisning, som tager udgangspunkt i de nye fagplaner og prøverne i udskolingen.

3.4 Forhold, som påvirker grundskolelæreres mulighed for og efterspørgsel på efteruddannelse

Der er flere forhold, som har betydning for læreres mulighed for deltagelse i non-formel efteruddannelse. Lærere, skoledere, tillidsrepræsentanter og flere af udbyderne peger samlet set på fem forhold, som har betydning for at kunne sende lærere på efteruddannelse:

3.4.1 Skolens økonomi

En gennemgående fortælling blandt de adspurgte skoleledere er, at der afsættes lokale midler til lærernes efteruddannelse og kompetenceudvikling, når skoleåret planlægges, og skolens budget

lægges. Skoleledere og tillidsrepræsentanter fortæller, at skolelederne budgetterer midlerne fra år til år. Derfor kan økonomien til efteruddannelse variere fra skoleår til skoleår. For skoleledere er skolens økonomi derfor en væsentlig faktor for, om og i hvor stort et omfang det er muligt at sende lærere afsted på efteruddannelse. Skoleledere peger desuden på, at kursernes pris og varighed også har betydning for, om det er muligt at sende en eller flere lærere på efteruddannelse. Skolelederne peger i den forbindelse på, at der oftere kan siges ja til gratis kurser og kurser af kortere varighed, når lærerne efterspørger efteruddannelse.

Dette perspektiv nuanceres af lærere, som fortæller, at kursusaktiviteten i højere grad foregår fælles på kommunalt niveau, eller at ressourcerne bruges på mere formel efteruddannelse som vejlederuddannelser eller diplomuddannelser.

3.4.2 Lærernes skemalagte arbejdstid

Undersøgelsen peger på, at lærernes tid og individuelle skemaer har betydning for, om skolen kan sende flere lærere på efteruddannelse. Skoleskemaerne planlægges typisk i starten af skoleåret, og aktiviteter uden for skolen bliver også fastlagt der. Et gennemgående perspektiv blandt lærerne er, at mangel på tid i en presset skolehverdag er en generel barriere for deltagelse i efteruddannelse.

Både udbydere, skoleledere og tillidsrepræsentanter peger desuden på, at det kan være vanskeligt at skabe plads til efteruddannelse i hverdagen, bl.a. fordi vikardækning er en udfordring. De adspurgte skoleledere har forskellige oplevelser af, i hvor høj grad det er muligt at vikardække efteruddannelsesaktiviteter. Særligt på mindre skoler er der en oplevelse af, at det kan være svært at vikardække og derfor sårbart at sende lærere på efteruddannelse.

Et fremtrædende perspektiv blandt skolelederne er, at det kan være nemmere at vikardække non-formelle efteruddannelsesaktiviteter, der varer én dag eller få timer, end kurser, der varer flere dage eller strækker sig over et helt skoleår. Vikardækning er dermed ikke kun et spørgsmål om økonomi, men også om muligheden for at dække undervisningen med faste vikarer, så det ikke går ud over undervisningens kvalitet i en længere periode.

Skolelederne og tillidsrepræsentanterne fortæller, at de opfordrer flere lærere til at deltage i efteruddannelse, men at lærerne ikke selv oplever at have tid og mulighed for at prioritere efteruddannelse som en del af deres arbejdstid og derfor takker nej. Lærerne selv fortæller, at det ofte kræver mere arbejde at skulle være væk fra deres klasser, fordi de både skal forberede og planlægge undervisning til en vikar og samtidig skal bruge tid på egen forberedelse og deltagelse i efteruddannelsesaktiviteten.

”Altså, der er både noget økonomi i forhold til skolen, men det er jo også i forhold til, at man er afsted, men at der samtidig skal laves vikarplaner, og der er masser, der skal samles op på efterfølgende. Så det kan bare komme til at føles lidt, som om man er på arbejde to steder på én gang.

NATUR/TEKNOLOGILÆRER

Dette perspektiv bakkes op af skoleledere og tillidsrepræsentanter, som oplever, at deltagelse i efteruddannelsesaktiviteter, der ikke er planlagt ved skoleårets start, kan have betydning for lærernes forberedelsestid til undervisningen.

3.4.3 Prioritering af efteruddannelse i undervisningsfag og vejlederfunktioner fremfor non-formel efteruddannelse

Sammensætningen af medarbejdergruppen på skolen har betydning for lærernes mulighed for non-formel efteruddannelse. Det peger både skoleledere og tillidsrepræsentanter på. Det handler om, hvilken type lærere der er ansat, og hvordan lærerne kompetencemæssigt kan dække fag og øvrige opgaver på skolen. Lærere, som ikke har undervisningsfagsuddannelse i et fag, de skal undervise i, prioriteres derfor højt i forbindelse med formel efteruddannelse inden for det pågældende fag. Dette perspektiv underbygges af udbydere af efteruddannelse, som oplever, at barrierer for lærernes deltagelse i efteruddannelse ikke kun handler om adgang til kurser, men i høj grad om skolens rammer og prioriteringer.

Samtidig fortæller skolelederne, at det er en prioritet, at vejlederfunktioner er besat og tilgodeset med formel efteruddannelse. Det kan fx være læsevejledere, naturfagsvejledere eller DSA-vejledere. I denne undersøgelse kommer dette perspektiv særligt til udtryk blandt skoleledere fra mindre skoler. Vejlederne står nemlig for at holde deres fagkolleger opdateret på ny viden, metoder og forløb inden for deres fag. Vejlederne kan også gå med i kollegers undervisning, hvor de bl.a. kan bidrage til udviklingen og gennemførelsen af nye undervisningsforløb.

På den ene side vil skolelederne altså gerne prioritere efteruddannelse inden for områder, skolelederne vurderer er vigtigst, fx undervisningsfag og vejlederfunktioner, selvom det samtidig gør et stort indhug i skolens økonomi. På den anden side oplever skolelederne, at det er mere økonomisk forsvarligt at sige ja til kortere endagskurser, som er billigere, men måske kun har betydning for den enkelte lærer.

3.4.4 Kommunale tiltag og prioriteringer

Samlet set peger udbyderne på, at kommunale tiltag kan bidrage til at skabe bedre rammer for efteruddannelse, særligt når indsatsen organiseres kollektivt og integreres i skolernes eksisterende strukturer. Udbyderne peger bl.a. på, at kommunale tiltag kan bestå af længerevarende partnerskaber, netværksbaserede indsatser og fælles kompetenceudviklingsforløb, hvor lærere deltager sammen på tværs af skoler eller i teams fra den enkelte skole. Lærerne fortæller dog, at kommunale kurser, som er obligatoriske og gennemføres sammen med andre lærere fra kommunen, kan virke demotiverende. Det gælder især, når kurserne opleves som for generelle og ikke som tilstrækkeligt relevante for egen praksis.

”Det kan godt gå lidt ud over min motivation, når vi har fælles kurser. De kan blive lidt for generelle. Det kan fx være, når vi skal deltage på obligatoriske workshops fra kommunen. Her synes jeg, indholdet nogle gange opleves mindre relevant for udskolingen.

HISTORIELÆRER

Samtidig peger lærerne på, at efteruddannelse lettere kan få betydning for den daglige praksis på skolen, når flere lærere deltager samtidig og prioriterer indsatsen sammen. Det er derfor både vigtigt for lærerne, at indholdet kan bruges konkret i egen undervisning, og at de ikke står alene med nye idéer og ambitioner, når de vender tilbage til skolen.

De kommunale tiltag kan fx være partnerskaber med fonde, hvor lærerteams deltager i længerevarende workshopforløb med afprøvning og opfølgning i praksis. Det kan også være netværk og temadage for vejledere og ressourcepersoner, som skal understøtte lokal implementering og fælles faglig udvikling på tværs af skoler. Endelig kan der være tale om kommunalt prioriterede kompetenceudviklingsforløb i samarbejde med professionshøjskoler eller private aktører, hvor lærere, ledere og ressourcepersoner deltager i fælles udviklingsaktiviteter med fokus på undervisning og didaktik.

3.4.5 Finansiering via fonde og puljer

Der findes en række aktører og fonde, som bidrager økonomisk til non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling. For eksempel udbyder Den Kommunale Kompetencefond i samarbejde med CFU (jf. også kapitel 5) en pulje til kompetenceudvikling af lærere, ligesom Novo Nordisk Fonden, Lego, Industriens Fond og Villum Fonden også er aktører på området.

Fonde øger deltagelse og ændrer kursusudbuddet

CFU udbyder ud over egne kurser også kurser udbudt via Den Kommunale Kompetencefonds kompetenceudviklingspulje og Novo Nordisk Fondens pulje til efteruddannelse. Et perspektiv fra de interviewede CFU-konsulenter er, at de fondsstøttede kursusaktiviteter adskiller sig fra øvrige kurser både økonomisk og indholdsmæssigt. Hvor CFU's egne kurser er baseret på fuld brugerbetaling, er de fondsstøttede kurser enten delvist finansierede eller helt uden brugerbetaling. Ifølge CFU-konsulenterne medfører dette en højere tilmelding til de fondsstøttede kurser, og de vurderer, at aktiviteterne gør det muligt for lærere fra skoler med begrænsede ressourcer at deltage i non-formel efteruddannelse. Samtidig har de fondsstøttede kurser ofte større budgetter, hvilket giver mulighed for mere attraktive rammer, fx bedre forplejning, eksterne oplægsholdere og overnatning. Det bidrager til, at kurserne fremstår både mere tilgængelige og attraktive end CFU's egne kurser.

CFU-konsulenterne peger imidlertid på, at de fondsstøttede aktiviteter også påvirker deres eget kursusudbud. De oplever, at fondsstøttede kurser i nogle tilfælde overlapper med CFU's egne kurser, hvilket medfører, at flere af CFU's kurser, som er med brugerbetaling, må aflyses. Det betyder samtidig, at konsulenternes tid i højere grad allokeres til fondsstøttede aktiviteter, hvor temaer og indhold i vid udstrækning er fastlagt af fondene. CFU's konsulenter oplever dermed, at samarbejdet med fondene reducerer deres indflydelse på tilrettelæggelsen af kursusudbuddet sammenlignet med CFU's egne kurser.

Kendskab til puljer og organisering på skolerne varierer

Blandt de adspurgte skoleledere, tillidsrepræsentanter og lærere varierer kendskabet til og brugen af økonomiske puljer til efteruddannelse. Samtidig varierer det mellem skoler, hvem der har ansvar for at koordinere viden om efteruddannelse. På nogle skoler varetager skolelederen denne opgave, på andre tillidsrepræsentanten, mens lærerne på andre skoler i højere grad selv opsøger relevante puljer og kurser. Tilmelding til efteruddannelse er altid lærernes eget ansvar, men det varierer mellem skoler, i hvor høj grad skolelederen understøtter processen. Generelt er skoleledere positive over for anvendelsen af økonomiske puljer og har størst kendskab til Den Kommunale Kompetencefond. Kendskabet til Novo Nordisk Fondens efteruddannelsespulje er derimod begrænset blandt de interviewede skoleledere og tillidsrepræsentanter. Blandt dem, der kender til puljen, fremhæves det som en styrke, at den er organiseret, så lærerne selv kan tilmelde sig.

Puljernes betydning afhænger af dækning og fleksibilitet

Skoleledere og tillidsrepræsentanter fortæller, at de, ud over indhold, vurderer puljernes relevans ud fra, hvilke kurser der kan opnås støtte til, samt hvor stor en del af de samlede udgifter der dækkes. For skoleledere er det centralt, at puljerne både kan dække kursusudgifter og udgifter til vikarer. Derudover peger skoleledere og tillidsrepræsentanter på betydningen af, hvordan ansøgningsproceduren er tilrettelagt. Som eksempel beskrives puljer, der kræver omfattende planlægning eller kun kan søges én gang årligt, som mindre fleksible. Omvendt fremhæves det som en fordel, hvis der er mulighed for løbende ansøgning og tilmelding, da det i højere grad understøtter skolernes planlægning.

4 Erfaringer med deltagelse og udbytte af efteruddannelse

Dette kapitel beskriver erfaringer med deltagelse og udbytte af non-formel efteruddannelse blandt grundskolelærere, herunder lærernes erfaringer med anvendelse af efteruddannelse i undervisningshverdagen, samt hvilken betydning efteruddannelse har for deres motivation og arbejdsglæde.

Kapitlet er baseret på interviews med grundskolelærere, suppleret af input fra interviews med tillidsrepræsentanter, skoleledere og udbydere af efteruddannelse til grundskolelærere.

4.1 En række faktorer påvirker grundskolelærernes oplevede værdi, udbytte og anvendelse af non-formel efteruddannelse

Lærerne oplever generelt den non-formelle efteruddannelse som noget positivt, og det fremhæves, at efteruddannelse styrker motivation og arbejdsglæde. Samtidig fremhæver udbydere, ledelse, tillidsrepræsentanter og lærere samstemmende en række faktorer, som kan have betydning for oplevelsen af værdi, udbytte og anvendelse af non-formel efteruddannelse. Det drejer sig om:

Pædagogiske rammer og indhold

- At efteruddannelse er praksisnær, og at ny viden kan omsættes direkte i undervisningshverdagen
- At kursusformater/-tilgange gør brug af undersøgende og erfaringsbaserede undervisningsformer
- At længerevarende forløb opleves mest udbytterige.

De organisatoriske rammer

- At tid og rammer er vigtige for forankring af ny viden
- At fælles deltagelse med kolleger har betydning for omsætning af ny viden i egen undervisningspraksis
- At der skabes balance mellem fælles kurser og kurser, som har afsæt i den enkelte lærers oplevede kompetence- og udviklingsbehov.

I det følgende udfoldes disse faktorer.

4.1.1 Non-formel efteruddannelse styrker lærernes motivation og arbejdsglæde, men fordrer organisatorisk understøttelse

Generelt er lærerne positivt stemt over for efteruddannelse, og det fremhæves, at non-formel efteruddannelse har en positiv betydning for deres motivation og i mange tilfælde også for deres arbejdsglæde. Det fortæller både lærere, tillidsrepræsentanter og skoleledere.

Efteruddannelse beskrives som en kilde til fornyet energi, faglig stolthed og lyst til at afprøve nye tilgange i undervisningen, ligesom lærerne fremhæver efteruddannelse som et vigtigt afbræk fra en travl hverdag og en mulighed for at reflektere over deres undervisning og hente ny inspiration, som det fx kommer til udtryk i interviews med to af lærerne:

”Det er et kærkomment brud i en hverdag, hvor det er dig, der altid står med aben.

FYSIK-/KEMILÆRER

”Jeg elsker det der med at komme ud og få noget nyt input. (...) Jeg ville dø langsomt, hvis jeg (bare, red.) skulle tage den næste side i grundbogen.

MATEMATIKLÆRER

Samtidig fremhæver nogle lærere, at efteruddannelse kan styrke deres faglige sikkerhed. En bedre forståelse af fagligt indhold eller nye undervisningsmetoder kan give lærerne en større tryghed i forhold til at undervise og dermed også et større overskud i arbejdet med eleverne. En biologilærer fortæller fx, hvordan deltagelse i et efteruddannelseskursus har givet ham større faglig sikkerhed og ro i rollen som underviser.

Interviewene peger imidlertid også på, at efteruddannelse ikke automatisk fører til øget motivation og trivsel. Manglende opfølgning, begrænset tid til implementering og øget arbejdsbelastning i forbindelse med fravær kan reducere det positive udbytte.

Samlet set peger materialet på, at udbytte af non-formel efteruddannelse i høj grad afhænger af skolens organisatoriske rammer. Dermed fremstår efteruddannelse ikke blot som individuel kompetenceudvikling, men som en proces, der i høj grad afhænger af kollektive læringsmiljøer og organisatorisk støtte og systematisk opfølgning på skolen.

4.2 Pædagogiske rammer og indhold i efteruddannelsesforløb

Interviewene peger på, at efteruddannelsens indhold og pædagogiske rammesætning udgør en væsentlig forudsætning for lærernes oplevede udbytte og motivation, men også for mulighederne for senere at omsætte ny viden i undervisningen.

4.2.1 Efteruddannelse opleves som mest værdifuld og relevant, når den er praksisnær og kan omsættes direkte i undervisningshverdagen

Et gennemgående perspektiv på tværs af informantgrupper er, at efteruddannelse giver størst værdi, når den er tæt knyttet til undervisningspraksis samt elevernes hverdag og erfaringsverden. Kurser med konkrete undervisningsidéer, materialer, eksempler fra andre skolars praksis og konkrete eksperimenter eller aktiviteter vurderes som særligt udbytterige og relevante. Det skyldes, at indholdet kan omsættes direkte i undervisningen eller sætte gang i refleksioner om udvikling af egen undervisningspraksis. Det kommer fx til udtryk hos denne lærer:

”For mig er et kursus godt, når man kan tage noget og putte det direkte ind i undervisningen. Som på en eller anden måde er gjort klappet og klar. Men jeg synes også, at hvis det er noget, der kan være med til at sætte tankerne i gang, som man selv kan tage med og bygge videre på, kan det være lige så godt.

MATEMATIKLÆRER

Samtidig fremhæves det som væsentligt, at efteruddannelsesaktiviteter knytter an til noget, eleverne kan relatere til og engagere sig i. En lærer fortæller således, at det er vigtigt for ham, at biologiundervisningen er praksisnær og tæt på elevernes erfaringsverden, fordi det understøtter elevernes oplevelse af meningsfuldhed og engagement. Derfor oplever læreren netop sådanne elementer som særligt værdifulde i efteruddannelsen.

Ud over en efterspørgsel på kursusindhold og tilgange, som letter arbejdet med at omsætte viden fra kurset ind i en konkret undervisningshverdag, fremhæver lærerne værdien af erfaringsudveksling med lærere fra andre skoler:

”Det giver rigtig meget at komme ud og møde andre lærere og høre om, hvordan de arbejder med faget. Man får nye perspektiver og bliver inspireret til at prøve noget andet i sin egen undervisning.

GEOGRAFILÆRER

Citatet peger på, at erfaringsudveksling med lærere fra andre skoler opleves som en vigtig del af udbyttet ved efteruddannelse, fordi den giver inspiration og nye perspektiver på egen undervisning.

4.2.2 Undersøgende og erfaringsbaserede læringsformer styrker udbyttet

Et andet gennemgående perspektiv på tværs af informantgrupper er, at formater, der understøtter lærernes aktive deltagelse samt konkrete og undersøgende afprøvninger, har stor betydning.

Udbyderne peger fx på, at efteruddannelsesaktiviteter, der knytter sig tæt til lærernes erfaringer og aktuelle udfordringer i undervisningen, styrker deltagernes oplevelse af relevans og ejerskab. Som eksempler på sådanne aktiviteter og tilgange fremhæver udbyderne hands-on-øvelser med artefakter og samskabende workshopformater.

I forlængelse heraf understreger lærerne, at de oplever efteruddannelsesaktiviteter som særligt udbytterige, når de selv får mulighed for at arbejde undersøgende eller praktisk som en del af efteruddannelsesforløbet. Nogle lærere påpeger vigtigheden af at arbejde "hands-on" med det faglige indhold, fordi det styrker forankringen af ny viden. Andre fremhæver, at når kursusformen spejler de arbejdsformer, lærerne senere skal anvende i undervisningen, bliver det lettere at overføre erfaringerne til elevernes læring. Som det fx kommer til udtryk i denne lærers fortælling:

"Det bedste ved kurset var, at vi selv arbejdede undersøgende. Det gjorde det meget konkret, fordi man selv fik erfaring med metoderne. Når man selv har prøvet det, er det også meget lettere at tage det med hjem til eleverne.

FYSIK-/KEMILÆRER

Udbyttet af efteruddannelse afhænger således ikke alene af, *hvad* der opleves som relevant i relation til egen undervisningspraksis, men også *hvordan* lærerne får mulighed for at arbejde med dette gennem afprøvning, refleksion, bearbejdning og justering i egen praksis.

Ud over vigtigheden af undersøgende og praksisnære undervisningsforløb fortæller både udbydere og lærere, at undervisernes tilgang og erfaringsbaggrund har betydning. Udbydere peger på vigtigheden af, at underviserne på efteruddannelsesforløb formår at oversætte og koble viden tydeligt til undervisningspraksis og har blik for lærernes faglighed samt de faglige krav og forventninger, der knytter sig til fagene.

Lærerne peger tilsvarende på, at det har betydning for udbyttet, at underviseren har viden om, og gerne praktisk erfaring med, undervisning i grundskolen og ikke mindst de udviklingstendenser og -krav, der præger de enkelte fag. En lærer fortæller således, at det var vigtigt, at underviseren på efteruddannelsesforløbet selv havde lærerbaggrund, fordi det var:

"... én der havde føling med, hvad vi underviser de mange unge i, og havde fingeren på pulsen. Det havde for mig stor betydning. Hun tilpassede det virkelig til, hvad retning vi skal gå i.

FYSIK-/KEMILÆRER

Citatet understreger, hvordan underviserens praksiserfaring og kendskab til grundskolen kan have betydning for, hvorvidt efteruddannelsen opleves som relevant og anvendelig.

4.2.3 Korte kursusformater kan give inspiration, men længerevarende forløb med mulighed for afprøvning opleves mere udbytterige

På tværs af informantgrupper peges der også på, at formaterne og længden af efteruddannelseskurserne har betydning for udbyttet og forankringen. Især blandt lærere og udbydere understreges det, at korte kursusformater kan give inspiration, men ikke nødvendigvis føre til ændret praksis. Det skyldes bl.a., at erfaringen er, at den nye viden, man opnår i korte formater, er begrænset og derfor risikerer ikke at bidrage til en egentlig udvikling af undervisningspraksis. Som en lærer fortæller:

”Jeg er ikke tilhænger af de der to timers kurser. Jeg er tilhænger af det, der går mere i dybden. Det er der, jeg synes, man flytter sig – når man får det i hænderne og får det ud til børnene. Det gør man ikke på to timer.

DANSKLÆRER

Samtidig er et gennemgående perspektiv i lærerinterviewene, at vidensinput fra korte kurser uden systematisk opfølgning tenderer til at drukne i en travl undervisningshverdag. I stedet fremhæver både udbydere og lærere, at der opleves et større udbytte, når efteruddannelsesaktiviteter har karakter af længerevarende kompetenceforløb, projekter eller forskningssamarbejder eller forløb med mulighed for afprøvning mellem kursusgange. Lærerne påpeger bl.a., hvordan det skaber mulighed for at arbejde i dybden med nye fagområder, samtidig med at erfaringerne afprøves. En lærer siger bl.a.:

”Når det teoretiske bliver koblet til handling, og man får didaktiseret materialerne. Når der er en vekselvirkning mellem at beskæftige sig med noget, afprøve det og vende tilbage til det. Det styrker udbyttet.

NATUR/TEKNOLOGILÆRER

Af citatet fremgår det, at det kan styrke udbyttet, når efteruddannelsen understøtter didaktisk omsætning af ny viden, og når der samtidig er en fortløbende vekslen mellem afprøvning og ny viden.

4.3 Organisatoriske rammer for efteruddannelse er afgørende

Interviewene peger på, at de organisatoriske rammer på skolerne også har stor betydning for deltagernes udbytte og for anvendelse af efteruddannelsen i undervisningspraksis.

4.3.1 Tid og rammer for forankring af ny viden spiller en vigtig rolle

På tværs af interviews med udbydere, ledere og lærere fremhæves, at efteruddannelse får størst betydning, når der er tid og struktur til at arbejde videre med det lærte. Fra udbyderside fremhæves rammerne på den enkelte skole som afgørende for at understøtte og realisere omsætning af efteruddannelse i undervisningspraksis. For eksempel i form af mulighed for fælles drøftelser i lærerkollegiet, kollegial sparring og systematisk opfølgning.

Også lærerne betoner betydningen af de organisatoriske rammer for udbytte og anvendelse af indsigter fra non-formel efteruddannelse. Særligt manglen på tid til at få omsat ny inspiration og viden ind i en travl undervisningshverdag går igen i fortællingerne. Nogle lærere beskriver, at det kan være svært at finde tid til at arbejde videre med nye ideer fra kurser i en travl hverdag:

”Der kan godt være en fare for, at man har fået en hel masse (inspiration, red.), og man sidder nede og tænker, ej hvor fedt, og så når man kommer hjem, så ligger det stadigvæk i ens notesblok og kommer ikke lige videre.

NATUR/TEKNOLOGILÆRER

En anden gennemgående tematik er, at fravær fra undervisningen i forbindelse med deltagelse i efteruddannelse kan udgøre en udfordring, fordi det kræver planlægning af vikarer og ofte medfører ekstraarbejde før, under og efter et kursus. Lærerne peger i forlængelse heraf på, at selvom der ofte er velvilje fra skolens side omkring lærernes deltagelse i efteruddannelse og kompetenceudvikling, kan tid og ressourcer til arbejdet med implementering være begrænsede. Som tidligere nævnt kan det svække motivationen for at deltage i non-formel efteruddannelse, fordi det føles som at skulle jonglere ”to jobs samtidig”, og samtidig peger lærerne på, at det vanskeliggør deres muligheder for at arbejde videre med og forankre ny viden, hvis der ikke er afsat tid og rum til dette. Som denne lærer, der fortæller:

”I forbindelse med efteruddannelse får vi fri fra undervisning, men ikke fra forberedelse. Det øger arbejdsbelastningen, og manglende tid til implementering virker demotiverende.

GEOGRAFILÆRER

Der er dog også eksempler på tiltag og organiseringer, som virker understøttende på implementering og forankring af ny viden. Her peges fx på, at fagteams/fagudvalg, skemalagt samarbejde og fælles udviklingsprojekter kan spille en vigtig rolle i relation til dette. En lærer fortæller fx, hvordan fagudvalg og interne møder bruges til at ”tage kurserne med hjem”, ligesom nogle understreger vigtigheden af teamsamarbejde i relation til at udvikle undervisningen. Andre fortæller om betydningen af, at forankring er tænkt ind i selve efteruddannelsesforløbet fra udbyderside. En underviser peger således på, at skemalagte dage til konkret undervisningsudvikling har været afgørende for udbyttet af efteruddannelseskurset:

”Da jeg var på Novo Nordisk Fondens kursus, var der en regel om, at man fik tre udviklingsdage efter. Min skole prøvede ellers at komme udenom, men midler blev først udbetalt, når dagene var planlagt. Det var jeg meget taknemmelig for.

NATUR/TEKNOLOGILÆRER

Samlet set vidner perspektiverne fra interviewmaterialet om, at udbytte og anvendelse af ny viden fra efteruddannelsesforløb kræver organisatoriske rammer, der understøtter dette både på skolerne og i udbydernes tilrettelæggelse og organisering af efteruddannelsesforløb.

4.3.2 Fælles deltagelse med kolleger styrker vidensomsætning ind i undervisningshverdagen

I tilknytning til et fokus på den organisatoriske rammesætning af efteruddannelse som et væsentligt element i at understøtte udbytte og forankring fremhæver skoleledere, lærere og udbydere muligheden for at deltage på et kursus med én eller flere kolleger som gavnligt for udbytte og

implementering af ny viden. Her peges særligt på, at dette skaber en gensidig forpligtelse, når det kommer til anvendelse af ny viden eller nye metoder, og fordi det bidrager til at skabe et fælles sprog og pædagogisk retning på skolen og i lærergruppen.

Når flere lærere tager afsted sammen

Nogle skoleledere beskriver, at de bevidst prioriterer at sende minimum to lærere afsted for at styrke sandsynligheden for, at viden ikke forbliver individuel, men at den omsættes i skolens praksis og dermed bidrager til at skabe kollektiv værdi for hele skolen. Når flere kolleger har været afsted, kan de støtte hinanden i at afprøve nye greb, justere dem til elevgruppen og dele erfaringer undervejs. Denne fælles afprøvning mindsker risikoen for, at ny viden forbliver på idé- eller inspirationsniveau. Når flere lærere deltager i samme kursus, etableres desuden et fælles sprog og pædagogisk afsæt, der kan styrke udbredelsen af ny viden til kolleger, særligt når dette sker i sammenhæng med ledelsesmæssig rammesætning og opfølgning.

Også fra lærerside er et gennemgående perspektiv, at det styrker udbytte og forankring af efteruddannelse, hvis man deltager med kolleger, fordi det skaber et fælles afsæt for afprøvning og samarbejde om nye undervisningsaktiviteter eller -metoder. Som denne lærer fortæller:

”Det er godt, når flere fra skolen deltager sammen. Så får man en slags ’fælles hukommelse’, som gør det lettere at vidensdele og omsætte til praksis.

MATEMATIKLÆRER

Når kompetenceudvikling bliver et fælles projekt for hele skolen

Ledere og tillidsrepræsentanter peger på, at fælles kompetenceudvikling for hele skolen, fx i form af pædagogiske dage, kan styrke et fælles pædagogisk sprog og afsæt samt skabe en gensidig forpligtelse i arbejdet med skolens udvikling. Samtidig fremhæver de, at denne form for kompetenceudvikling også når lærere, som ikke selv opsøger efteruddannelse. Udbydere peger tilsvarende på, at efteruddannelse får større relevans og effekt, når den har kollektiv værdi og understøtter fælles faglig udvikling, fx gennem teamdeltagelse og systematisk opfølgning.

Lærerne peger ligeledes på, at fælles kompetenceudvikling styrker samarbejdet og giver et fælles grundlag for pædagogiske og organisatoriske udviklingsprocesser. En lærer beskriver, hvordan fælles pædagogiske tiltag gør udviklingsarbejdet ”stærkere og mere nærværende”, mens en anden understreger betydningen af fælles deltagelse i tilknytning til større organisatoriske forandringsprocesser:

”Hvis man vil have et fagligt indspark i forhold til at tænke i undervisningsforløb, kan det være nok at sende én lærer afsted. Hvis man vil lave en større organisatorisk ændring, skal der mere end én lærer afsted.

GEOGRAFILÆRER

Samtidig er der dog også lærere, som er kritiske over for fælles kurser, der kan opleves som mindre relevante. Som nævnt tidligere (kapitel 3) fremhæver nogle lærere, at fælles kurser kan opleves som for generelle, hvorfor relevansen fortoner sig. Undersøgelsen peger således på vigtigheden af

en balancering af hensynet til et fælles udviklingsfokus og -sprog og en opmærksomhed på udviklingsbehov og interesser for kompetenceudvikling hos den enkelte lærer.

5 Udbud af efteruddannelse

I dette kapitel belyser vi udbuddet af non-formelle efteruddannelsesaktiviteter blandt de største udbydere. Indledningsvis præsenteres tre gennemgående tendenser, der præger udbyderlandskabet for non-formel efteruddannelse. Det drejer sig om, 1) at strukturelle vilkår påvirker udbuddet, 2) et øget fokus på praksisnære formater og 3) en bevægelse mod rekvirerede kurser. Afslutningsvis fokuserer kapitlet på, hvad der kendetegner udbydernes aktiviteter, samt hvordan behov for og udvikling af kurser identificeres og tilrettelægges.

Kapitlet er baseret på viden fra tidligere undersøgelser samt interviews med lærere, tillidsrepræsentanter, skoleledelse og udbydere af efteruddannelse til grundskolelærere.

5.1 Gennemgående tendenser i udbyderlandskabet for non-formel efteruddannelse

På tværs af interviews med udbydere, ledere, tillidsrepræsentanter og lærere tegner der sig tre gennemgående tendenser i udbuddet af non-formel efteruddannelse. Tendenserne er illustreret i oversigten herunder og bliver udfoldet i de følgende afsnit.

5.1.1 Strukturelle forhold kan påvirke udbuddet

Udbuddet af non-formel efteruddannelse er betinget af efterspørgsel, økonomi og kapacitet på den enkelte skole og/eller kommune. Lav tilslutning medfører aflysninger og kan på sigt reducere udbuddet. Geografi spiller ligeledes en rolle. Central geografisk placering af udbuddet kan styrke tilslutning, mens perifere placeringer kan begrænse deltagelse. I nogle regioner oplever udbydere desuden konkurrence fra nationale tilbud, der kan udkonkurrere regionale kurser. Fondsmidler påvirker også markedet betydeligt. Kurser med ekstern finansiering tiltrækker ofte flere deltagere end brugerbetalte tilbud og kan dermed forskyde udbuddet. Samtidig påpeger flere aktører, som

bidrager til udbuddet af efteruddannelse, at der på det naturvidenskabelige område (bl.a. på grund af særlig fondsopmærksomhed på dette felt) kan være mange forskellige sideløbende tilbud og igangværende samarbejder om kompetenceudvikling på de enkelte skoler, hvilket kan udgøre en konkurrence om lærernes tid og dermed efterlade mindre tid til fx efteruddannelse, der udspringer af individuelle behov og ønsker.

5.1.2 Øget fokus på praksisnær efteruddannelse, hvor fagfagligt indhold og fagdidaktik glider sammen

Skellet mellem det fagfaglige og fagdidaktiske indhold er i praksis ofte flydende. Således kombinerer kurser ofte ny faglig viden med konkrete didaktiske greb og input til undervisningsforløb. Et kursus om AI kan fx både omhandle fagdidaktiske problemstillinger om, hvordan AI kan bruges i undervisningen, og sætte fokus på fagfaglige temaer i forhold til, hvordan AI virker inden for et videnskabeligt felt.

Denne kobling af fagfagligt og fagdidaktisk indhold hænger sammen med, at udbyderne oplever en tydelig efterspørgsel på praksisnære og anvendelsesorienterede formater, hvor viden omsættes direkte til undervisningsmaterialer, aktiviteter og forløb. Flere beskriver en ”plug-and-play”-tendens, hvor lærere efterspørger didaktiserede redskaber, der kan anvendes umiddelbart ind i undervisningen. Samme perspektiv fremhæves af de interviewede lærere. Læs mere om lærernes ønsker om og erfaringer med praksisnær efteruddannelse i kapitel 4.

Udbyderne peger desuden på, at praksisnærhed understøttes gennem workshops, hands-on-aktiviteter og samskabende forløb, hvor lærernes egne erfaringer bringes i spil, og forskningsbaseret viden kobles til konkrete undervisningsudfordringer. På den måde vedrører koblingen mellem det fagfaglige og det fagdidaktiske ikke blot indholdet, men også form og tilgang til efteruddannelsen.

5.1.3 Øget fokus på rekvirerede kurser med lokal tilpasning og deltagelse af flere lærere fra samme skole

Ifølge udbyderne ses en bevægelse fra åbne kurser (via hjemmesider eller kursuskataloger) mod rekvirerede, lokalt tilpassede og fælles kurser – og understøtter således en tendens, der har præget udviklingen på området i en årrække. Flere henvendelser fra kommuner og skoler til udbydere om rekvirerede kurser kombineret med faldende tilslutning til åbne kurser driver udviklingen.

Rekvirerede kurser retter sig ofte mod hele skoler eller fagteams og tilpasses lokale behov. Samtidig fortæller flere udbydere, at der efterspørges længere, men modulopbyggede forløb, hvor lærere kan afprøve indhold i praksis og genbesøge erfaringer i kollegiale læringsfællesskaber. Dermed bevæger kompetenceudviklingen sig fra individuel kursUSDeltagelse mod kollektive og mere organisatorisk forankrede kurser. Også lærerne fremhæver kursUSDeltagelse i kollegiale fællesskaber som positivt, om end de også lægger vægt på muligheden for at deltage i åbne kurser, som kan ramme deres individuelle efteruddannelsesbehov. Dette uddybes i kapitel 5.

Denne efterspørgsel kan også være med til at rykke udbuddet i retning af rekvirerede kurser frem for åbne kurser.

Nye udviklinger på feltet: Den Kommunale Kompetencefond

Den Kommunale Kompetencefond blev etableret i 2013 som led i overenskomstforhandlingerne mellem KL og de faglige organisationer. Med OK24 har fonden fået fornyet betydning på skoleområdet, herunder for lærere i folkeskolen gennem aftaler mellem KL og Danmarks Lærerforening (DLF).

Fonden giver mulighed for at søge støtte til både formel efteruddannelse (kompetencegivende uddannelsesforløb) og non-formel efteruddannelse (kortere kursus- og kompetenceforløb uden formel merit), forudsat at aktiviteterne ligger ud over almindelig oplæring og vurderes relevante for lærerens funktion og skolens opgaver.

Fonden finansieres via overenskomstmidler og giver mulighed for støtte til bl.a. kursusgebyr, materialer, transport, ophold og vikardækning inden for de gældende økonomiske rammer. Ansøgning sker via fondens ansøgningssystem og forudsætter som udgangspunkt ledelsens godkendelse.

Ordningen spiller fortsat en relativt ny rolle på grundskoleområdet, og dens betydning for lærernes samlede efteruddannelsesaktivitet fremgår derfor endnu ikke tydeligt af denne undersøgelses data-materiale. Undersøgelsen peger dog på, at fondsmidler og puljer generelt kan bidrage til at øge deltagelsen i både formel og non-formel efteruddannelse samt understøtte længerevarende og mere praksisnære kompetenceudviklingsforløb.

5.2 Udbyderlandskabet inden for non-formel efteruddannelse

Der findes en bred vifte af udbydere af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling, men professionshøjskolerne – særligt gennem Center for Undervisningsmidler (CFU) – er de primære aktører. På det naturvidenskabelige område spiller Astra og LIFE Fonden en markant rolle, mens de faglige foreningers kursusaktiviteter generelt er faldende. Universiteterne udbyder i begrænset omfang non-formelle forløb, ofte i tilknytning til forsknings- og udviklingsprojekter og undertiden med fondsstøtte.

Nedenfor er en oversigt over de udbydere, der indgår i undersøgelsen. Afdækningen omfatter de største nationale aktører: professionshøjskoler (CFU), universiteter, faglige foreninger, Den Frie Lærerskole samt Astra og LIFE Fonden. Der er ikke tale om en fuldstændig kortlægning af alle udbydere, da non-formel efteruddannelse kan have betydeligt omfang og bestå af en stor mangfoldighed af tilbud og udbydere. Da vi har fokuseret på det nationale udbud, har vi ikke talt med kommunale udbydere af efteruddannelse, omend vi ved, at nogle af de store kommuner har egne udbydere af efteruddannelse.

Centrale udbydere af non-formel efteruddannelse til grundskolelærere	
UDBYDER	AKTIVITETER
 Professionshøjskolerne CFU · national Største udbyder. Vejledning og sparring for skoler, koordineret via CFU Danmark.	• Kortere åbne kurser • Rekvirerede kurser • Konferencer og temadage
 Universiteter 8 universiteter Forskningsnær kompetenceudvikling, ofte knyttet til fondsstøttede projekter.	• Rekvirerede kurser • Åbne kurser og workshops • Projektbaserede forløb
 Faglige foreninger Frivilligt drevne Fagspecifikke vidensmiljøer med tæt kontakt til praksis.	• Rekvirerede kurser • Studieture og alt. formater
 Den Frie Lærerskole DFL · Sydfyn Non-formel efteruddannelse for frie skoler. Grundtvig-koldsk skolesyn.	• Åbne kurser • Rekvirerede kurser
ANDRE AKTØRER · NATURVIDENSKAB	
 Astra Nationalt naturfagscenter Selvejende institution. Løfter naturfaglig undervisning reaktivt og strategisk.	• Big Bang-konferencen (~2.000 delt.) • Temadage for kommuner • Naturfagsvejledernetværk · NAFA
 LIFE Fonden Erhvervsdrivende fond Praksisnær naturfagsdidaktik med fokus på dialogisk undervisning.	• Kommunale workshopforløb • Makkerstart og co-teaching • Lab+-laboratoriebesøg
<i>På det naturvidenskabelige område er der en række andre aktører og samarbejder, som bidrager til udbuddet af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling. I undersøgelsen har vi talt med Astra og LIFE Fonden.</i>	

I det følgende beskrives de centrale udbydere af non-formel efteruddannelse til grundskolelærere, tilknyttet en eller flere af følgende fag: dansk, historie, matematik, natur/teknologi, geografi, biologi samt fysik og kemi. Beskrivelserne rummer:

- En kort introduktion til den enkelte udbyder
- En karakteristik af indhold og form på dennes udbud af non-formelle efteruddannelsesaktiviteter
- Hvordan udbud udvikles, evt. i samarbejde med andre aktører.

5.2.1 Professionshøjskolerne – Center for Undervisningsmidler

Professionshøjskolerne tilbyder både non-formel efteruddannelse og faglig opkvalificering samt formel efteruddannelse til lærere i grundskolen. Størstedelen af den non-formelle efteruddannelse og opkvalificering på professionshøjskolerne foregår i regi af Center for Undervisningsmidler (CFU). Det er dog værd at bemærke at den non-formelle efteruddannelse på professionshøjskolerne også i nogen udstrækning udbydes af efter- og videreuddannelsesafdelingerne (EVU). Generelt har EVU

dog også varetaget de formelle efteruddannelseskurser samt kommunalt initierede skolebaserede forløb.

CFU er et tilbud til skoler⁴ om bl.a. faglig sparring og understøttelse af undervisning og pædagogisk praktik. CFU har en vejledningsforpligtelse over for skolerne, der finder sted i form af både individuel sparring med lærere og/eller kollektiv vejledning, der kan have form af kurser eller forløb for flere lærere. Efteruddannelseskurser forstås her som en del af denne opgave.

Organiseringen af CFU'erne på professionshøjskolerne varierer. Nogle steder er der et tæt samarbejde med professionshøjskolens EVU-afdelinger og/eller grunduddannelsen til lærere i grundskolen, mens samarbejdet andre steder er mindre tæt, bl.a. på grund af den organisatoriske opbygning eller opdeling på forskellige geografiske lokationer.

Udbud af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling

CFU'ernes udbud af non-formelle efteruddannelsesaktiviteter til lærere i grundskolen omfatter:

- Åbne kurser af kortere varighed og med praksisnært fokus (fx inklusion, aktiv læring, eksamen)
- Rekvirerede kurser
- Konferencer og temadage.

Kurser i CFU-regi favner dels *korte, åbne kurser* (1-12 timer) med et fag- eller almindidaktisk fokus målrettet undervisningen i praksis, dels *rekvirerede kurser*, der typisk favner hele skoler eller kommuner og har et mere almindidaktisk fokus tilpasset skolens eller kommunens lokale kontekst. Endelig udgør *konferencer og temadage* en vigtig del af CFU'ernes aktivitet. Disse arrangementer tiltrækker ofte flere deltagere end kurser. De beskrives som mere oplevelsesorienterede med oplægsholdere, workshops og mulighed for netværksdannelse på tværs af skoler og fagområder.

Efteruddannelsesaktiviteterne skal økonomisk hvile i sig selv, hvilket kan medføre aflysninger ved lav tilslutning. CFU'ernes udbud udvikles lokalt og præges af regionale vilkår, efterspørgsel og konkurrence. Der er national koordinering gennem CFU Danmark, særligt i relation til fysiske og digitale læremidler og fondsstøttede initiativer.

Udviklingen peger mod større fokus på ledelsesgodkendte og organisatorisk forankrede kurser fremfor individuelt motiverede kursusvalg.

Udvikling af udbud og samarbejder

CFU udbyder ud over egne kurser også kurser, som er støttet af hhv. Den Kommunale Kompetencefond og Novo Nordisk Fonden.

⁴ CFU har også tilbud til lærere på ungdomsuddannelser. Udbuddet på dette område er dog indskrænket efter besparelsen på CFU's bevilling i finansloven for 2025.

Kurserne støttet af Den Kommunale Kompetencefond går under overskriften "Aktiv Læring" og gælder lærere i alle grundskolens fag. Fokus er på praksisnære aktiviteter og på at fremme en undervisning, hvor elevernes deltagelse og engagement er i fokus. Deltagerne på disse kurser kan få dækket 80 procent af kursusudgifterne.

Kurserne støttet af Novo Nordisk Fondens efteruddannelsespulje henvender sig til lærere i natur/teknologi, fysik/kemi, biologi, geografi, matematik samt håndværk og design. Kurserne har fokus på teknologiforståelse, læreres løbende fagdidaktiske udvikling og faglige engagement. Deltagerne på disse kurser kan få dækket 100 procent af kursusudgifterne og vikardækning for kursusperioden samt tre efterfølgende dage til udvikling af egen undervisning eller vidensdeling og samarbejde med kolleger på egen uddannelsesinstitution.

5.2.2 Universiteter

Danmarks otte universiteter udbyder primært formel efteruddannelse, men også non-formelle forløb i form af åbne kurser og rekvirerede kurser. Disse er ofte forskningsnære og knyttet til udviklingsprojekter.

Udbud af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling

Universiteternes udbud af non-formelle efteruddannelsesaktiviteter til lærere i grundskolen omfatter:

- Rekvirerede kurser
- Åbne kurser og workshops
- Projektbaserede udviklingsforløb.

Universiteternes udbud omfatter bl.a. kortere uddannelsesforløb, som kan inddeles i to typer: rekvirerede kurser og åbne kurser. For de *rekvirerede kurser* er indhold, længde, tidspunkt og form aftalt med rekvirenten, mens de *åbne kurser* er rettet mod lærere, som ønsker at blive opdateret inden for et aktuelt fagligt område, og datoer og tidsrum fastlægges af udbyderen. Derudover kan de non-formelle tilbud have form af *projektbaserede udviklingsforløb*, hvor lærere inviteres ind i workshops og formidlingsaktiviteter. Det kan fx være åbne workshops, udviklingsforløb eller formidlingsaktiviteter, der udspringer af forsknings- og udviklingsprojekter og ofte har et tydeligt fokus på koblingen mellem fagfaglighed og fagdidaktik. Flere forløb har været støttet af Novo Nordisk Fonden, særligt inden for STEM-fagene og teknologiforståelse.

Udvikling af udbud og samarbejder

Behov for – og inspiration til – efteruddannelsesaktiviteterne identificeres ved dels at orientere sig i forskningslitteratur, dels via dialoger med lærere om deres oplevede behov for efteruddannelse.

Samarbejde med eksterne parter indgår som en væsentlig del af indsatsen. Det omfatter bl.a. samarbejde med Novo Nordisk Fonden, som gennem puljestøtte kan være med til at finansiere konkrete efteruddannelsesaktiviteter. Herudover samarbejder universiteterne med fx professionshøjskoler, kommuner, forlag og LIFE Fonden, ligesom formidlingskanaler som podcasts og sociale

medier anvendes til at nå bredere ud. Samlet set beskrives en tilgang til non-formel efteruddannelse, hvor forskningsformidling forstås som samskabende og involverende snarere end som traditionel envejs-vidensoverførsel, samtidig med at fremtidige behov i høj grad forventes at blive påvirket af nye fagplaner og ændrede faglige prioriteringer.

5.2.3 Faglige foreninger

Der er flere faglige foreninger på grundskoleområdet, og de fungerer som fagspecifikke vidensmiljøer, hvor lærere kan styrke deres fagfaglige, fagdidaktiske og almendidaktiske kompetencer gennem non-formelle kurser, netværk og undervisningsmaterialer. De faglige foreninger spænder fra mindre frivilligt drevne organisationer til større foreninger med eget forlag.

På grundskoleområdet er der blandt andet følgende faglige foreninger:

Dansklærerforeningen

Udbyder åbne, praksisnære kurser med fokus på fagfaglighed og fagdidaktik for fagteams og enkeltlærere i dansk.

Danmarks Matematiklærerforening

Udbyder åbne kurser, netværk og materialer med fokus på fagfaglig udvikling af matematiklærere.

Danmarks Naturfagslærerforening

Udbyder åbne kurser og arrangementer, som understøtter udvikling på tværs af naturfagene (biologi, geografi, fysik/kemi og natur/teknik).

Udbud af non-formel efteruddannelse

Størstedelen af aktiviteterne i de faglige foreninger drives af frivillige lærere og fagpersoner tilknyttet grundskolen. Foreningerne er organiseret omkring bestyrelser, der har ansvar for kursusudbud, samarbejder og kontakt til oplægsholdere. De faglige foreningers udbud omfatter:

- Rekvirerede kurser
- Alternative formater som studieture mv.

Dansklærerforeningen har i dag næsten udelukkende *rekvirerede kurser* og oplever stigende efterspørgsel på praksisnært indhold, progression og prøveforberedelse. Danmarks Naturfagslærerforening har reduceret kursusaktiviteten betydeligt og arbejder med *alternative formater*, herunder faglige temaflugter/studieture samt forsøg med familieture for lærere og deres familier⁵.

Udvikling af udbud og samarbejder

De faglige foreningers frivillige struktur giver foreningerne en tæt kontakt til praksis, så deres tilbud typisk tager afsæt i fagets aktuelle udvikling samt de behov, lærerne møder i deres arbejde.

5 Det har ikke været muligt at indhente oplysninger om kursusudbud fra Matematiklærerforeningen.

Foreningerne er således tæt forbundet med praksisfeltet. Samtidig indebærer den frivillige struktur en økonomisk sårbar situation, hvor kursusaktiviteten ofte afhænger af medlemskontingenter, deltagerbetaling og de frivilliges indsats. Aktiviteten er i flere tilfælde reduceret som følge af lav efterspørgsel og økonomisk sårbarhed.

Foreningerne samarbejder i varierende grad med CFU'er, universiteter samt andre aktører. Samarbejdet kan være om afholdelse af fælles kurser eller godkendelse af kursusudbud. For eksempel fremhæver Dansklærerforeningen, at deres kurser først skal godkendes af Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU), før de kan forhåndsgodkendes af den kommunale kompetencefond og dermed indgå på listen over kurser, hvor skoler kan få økonomisk kompensation for lærernes deltagelse.

5.2.4 Den Frie Lærerskole

Den Frie Lærerskole (DFL) er en statsanerkendt læreruddannelse, hvis udbud af efteruddannelse er særligt rettet mod lærere på de frie skoler. Efteruddannelsesbuddene er kendetegnet ved et grundtvig-koldsk skolesyn og en praksisnær tilgang, hvor personlig dannelse, fællesskab og et bredt lærersyn står centralt. Skolen udbyder primært non-formel efteruddannelse i form af både åbne og rekvirerede kurser, som udvikles i tæt dialog med skolerne.

Udbud af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling

Det grundtvig-koldske skolesyn præger både indholdet, undervisningsformen og organiseringen af skolens kurser.

Udbuddet omfatter:

- Åbne kurser
- Rekvirerede kurser.

Åbne kurser udvikler DFL primært selv, og de spænder fra endagskurser til internatkurser og længere forløb. Indholdet favner både fagfaglige og fagdidaktiske områder, fx Beginner's English, Beginnerdeutsch, friluftsliv, musik og fortælling samt almindidaktiske temaer som klasseledelse eller forældresamarbejde. De *rekvirerede kurser* udvikler DFL i dialog med den enkelte skole og tilpasser til konkrete behov, og kurserne kan både være fagfaglige, fagdidaktiske og almindidaktiske.

Over de senere år har DFL udfaset nogle formelle diplomuddannelser til fordel for et større fokus på og udbud af non-formel efteruddannelse. Beslutningen bygger bl.a. på erfaringer med, at eksamener i diplomuddannelser ofte opleves som en barriere for lærerne. Samtidig vurderer DFL, at behovet for en formel diplomuddannelse ikke opvejer denne barriere. Ligesom det fremhæves, at diplomformatet ligger langt fra de værdier og undervisningsprincipper, der kendetegner de frie skoler på grund af de krav, der knytter sig til formel diplomuddannelse. Fokus retter sig derfor i stigende grad mod non-formelle og praksisnære kurser for al efteruddannelse på Den Frie Lærerskole.

Udvikling af udbud og samarbejder

Behovet for nye efteruddannelsesaktiviteter identificerer DFL gennem en løbende og tæt dialog med de frie skoler. DFL har omfattende berøring med lærere og ledere gennem skolekredsens møder og gennem daglig kontakt, når lærere deltager i kurser. Skolerne giver her udtryk for, hvilke typer efteruddannelse de efterspørger, og hvilke udfordringer lærerne aktuelt står i, fx i relation til klasseledelse eller forældresamarbejde.

DFL peger på, at underviserkapacitet og efterspørgsel rammesætter skolens kursusudbud. Efteruddannelsesopgaver varetages af skolens egne undervisere, som samtidig er fuldtidsbeskæftiget på læreruddannelsen, hvilket begrænser omfanget af kurser, der kan udbydes. Efterspørgslen har desuden ændret sig fra en interesse for kurser om de frie skolars værdigrundlag og ideologi mod mere fagspecifikke og anvendelsesorienterede kurser. Visse kurser – fx i matematik og teknologiforståelse – er lukket som følge af lav tilslutning. Geografien spiller også en rolle; DFL's placering på Sydfyn gør det vanskeligt for lærere fra andre landsdele at deltage, og tilstedeværelse på kurser kræver ofte omfattende planlægning på lærernes skoler.

DFL samarbejder i begrænset omfang med eksterne aktører, og samarbejdet er primært uformelt og idémæssigt. Det foregår især med fri- og efterskoleforeninger samt enkelte højskoler og frie skoler, når der udvikles særlige praksisfaglige forløb. Her skræddersyr DFL de rekvirerede kurser til specifikke behov i de enkelte skoleformer, ofte med fokus på at styrke praksisfaglighed eller gøre boglige fag mere praksisnære.

5.2.5 Andre aktører og samarbejder på det naturvidenskabelige område

På det naturvidenskabelige område er der en række andre aktører og samarbejder, som bidrager til udbuddet af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling. Det handler bl.a. om det nationale naturfagscenter Astra, LIFE fonden, Engineer the Future, Playful Learning, ultra:bit og Praktikernetværk for teknologiforståelse. Vi har i denne undersøgelse talt med Astra og LIFE fonden.

Det nationale naturfagscenter Astra

Astra er det nationale naturfagscenter. Centeret er en selvejende institution oprettet ved lov (lov om nationalt naturfagscenter)⁶, som har til opgave at løfte kvaliteten af den naturfaglige undervisning i grundskolen og på ungdomsuddannelserne samt ansprende elevernes interesse for naturfag – både aktuelt og i deres videre uddannelsesvalg. Astra arbejder med denne opgave gennem forsknings- og udviklingsprojekter samt formidling af undervisningsmaterialer målrettet naturfagslærere. Astra faciliterer desuden netværksmøder, konferencer og talentprogrammer for naturfagsvejledere, koordinatore, lærere og elever. Aktiviteterne iværksættes både på eget initiativ og i samarbejde med offentlige og private aktører.

6 Børne- og Undervisningsministeriet (2018). Lov om et nationalt naturfagscenter (NAFA). Lov nr. 1320 af 23/11/2018. København: Børne- og Undervisningsministeriet.

Astra understøtter desuden efteruddannelse af grundskolelærere gennem det landsdækkende program Naturfagsakademiet (NAFA), som gennemføres i samarbejde med professionshøjskoler og universiteter, og som bl.a. omfatter udvikling og afprøvning af kompetenceudviklingsforløb i samarbejde med skoler og kommuner.

Udbud af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling

En del af Astras aktiviteter har karakter af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling for lærere. Udbuddet retter sig især mod fagene natur/teknologi, fysik/kemi, biologi og geografi. Aktiviteter med kompetenceudviklende sigte omfatter:

- Konferencer
- Temadage og oplæg tilrettelagt i dialog med kommuner
- Netværk for naturfagsvejledere og -koordinatorer
- Udviklingsprojekter og materialer.

Et centralt *konferencetilbud* er Big Bang-konferencen, som Astra, sammen med en række samarbejdspartnere, afholder årligt som en todages konference med omkring 2.000 deltagere og mere end 200 oplæg. Konferencen kombinerer ny forskning i naturfagsdidaktik med bidrag fra forskere, undervisere og organisationer, der deler konkrete undervisningsforløb og praksiserfaringer. Ud over konferencer tilbyder Astra *temadage* og *netværksaktiviteter*, der særligt retter sig mod naturfagsvejledere og -koordinatorer i kommunerne. Aktiviteterne tilrettelægges ofte i dialog med kommuner og tager afsæt i konkrete temaer, som fylder i praksis, fx fælles prøve eller formativ evaluering. Formålet er at understøtte, at ressourcepersoner kan arbejde videre med indholdet lokalt på skolerne. Astra gennemfører desuden *udviklingsprojekter* og initiativer med et kompetenceudviklende sigte, som ikke er kurser i traditionel forstand. Det gælder bl.a. Masseeksperimentet og Naturvidenskabsfestivalen, hvor skoler kan hente materialer og inspiration til lokale aktiviteter.

Udvikling af udbud og samarbejder

Astra identificerer primært behov for efteruddannelse gennem tæt samarbejde med kommuner og netværk af naturfagsvejledere og -koordinatorer, hvor der opleves en tydelig efterspørgsel på bestemte temaer. Udbuddet påvirkes samtidig af nationale rammer, herunder lovgrundlag, reformer og strategier for børn og unges naturfaglige dannelse. Astra arbejder dermed både reaktivt ved at imødekomme konkrete efterspørgsler og strategisk ved at understøtte implementeringen af nye politiske og faglige tiltag.

Astra beskriver deres rolle nu og fremover som en kombination af strategisk implementering af nationale reformer, netværkssamarbejder og udvikling af praksisnære formater. Det landsdækkende program Naturfagsakademiet (NAFA) udgør desuden et centralt langsigtet initiativ i relation hertil.

LIFE Fonden

LIFE Fonden er en selvstændig erhvervsdrivende fond med det overordnede formål at styrke børn og unges interesse for naturfag gennem praksisnær og virkelighedsnær undervisning. Fondens primære aktivitet har været udvikling af undervisningsforløb og laboratoriebaserede tilbud, der kan

bookes gratis af lærere, og som typisk omfatter undervisningspakker, lærervejledninger og eksperimentelle aktiviteter i LIFE Fondens laboratorier. LIFE Fonden er samtidig i gang med at udvide sit virke, så der i stigende grad også indgår tilbud med fokus på læreres kompetenceudvikling i naturfagsdidaktik.

Udbud af non-formel efteruddannelse og kompetenceudvikling

LIFE Fonden har udviklet sig fra primært at udbyde undervisningsforløb til også at fokusere på læreres kompetenceudvikling i naturfagsdidaktik med fokus på dialogisk undervisning, undersøgelsesbaserede tilgange og didaktiske rammer.

De non-formelle efteruddannelses tilbud omfatter:

- Længerevarende workshopforløb i kommunale partnerskaber
- Makkerstart og co-teaching
- Lab+-laboratoriebesøg.

Længerevarende workshopforløb er af cirka halvandet års varighed. Her gennemfører LIFE Fonden tre workshops med cirka tre måneders mellemrum. Mellem workshops arbejder lærerteams systematisk med prøvehandlinger i egen undervisning, som der følges op på i den efterfølgende workshop med LIFE Fonden. *Makkerstart og co-teaching* foregår ved, at fondens undervisere kommer ud i klassen og påbegynder undervisningen sammen med læreren. Dette efterfølges ofte af co-teaching-sessioner, hvor LIFE Fonden støtter læreren i at arbejde efter fondens didaktiske model. Ved *Lab+-laboratoriebesøg* ringer LIFE Fonden til lærerne 14 dage før besøget for at planlægge undervisningen og drøfte lærernes rolle. Lærerne kan vælge at overtage dele af undervisningen med støtte fra LIFE Fonden eller observere didaktiske greb. Indsatsen er udviklet for at styrke, at lærerne kan omsætte viden og erfaringer i deres egen praksis.

Udvikling af udbud og samarbejder

LIFE Fonden beskriver, at de udvikler og tilpasser deres tilbud i tæt dialog med praksisfeltet. Behov afdækkes gennem løbende input fra lærere, skoleledelser og kommuner, særligt i partnerskaber, hvor LIFE Fonden følger lærernes praksis over tid. Inddragelsen af lærerne sker i workshops, feedback på bookede forløb og aktionslæringslignende forløb, hvor lærerne afprøver nye greb. Tilbudene udspringer især af efterspørgsel på praksisnær støtte og vejledning samt generel kompetenceudvikling i naturfagsdidaktik, herunder dialogisk undervisning og elevaktiverende metoder.

Tilrettelæggelsen af kurser sker i LIFE Fondens undervisningsteam, som består af medarbejdere med lærerbaggrund. Kurserne designes ud fra principper om en høj grad af praksisnærhed, konkret undervisningsplanlægning, samskabelse mellem LIFE Fondens undervisere og lærere samt kontinuerlig feedback og afprøvning i den konkrete undervisning.

LIFE Fonden arbejder iterativt og i tæt dialog med skoler og kommuner og positionerer sig som supplement til professionshøjskolerne.

Appendiks A – Litteraturliste

- Andersen M. (2019). VEU-håndbogen. *Overblik og perspektiver på voksenuddannelse*. Samfundslitteratur.
- Børne- og Undervisningsministeriet (2018). *Lov om et nationalt naturfagscenter (NAFA)*. Lov nr. 1320 af 23/11/2018. København: Børne- og Undervisningsministeriet.
- CEVEA (2023). *4 ud af 5 undervisere i folkeskolen oplever behov for kompetenceudvikling – men økonomi og skemalægning forhindrer, at de kommer afsted*. København: CEVEA.
- Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) (2019). *TALIS 2018 – Lærernes undervisning, kompetenceudvikling og start i professionen*. København: EVA.
- Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) (2021). *Undervisere i folkeskolen og deres uddannelse – en registeranalyse af uddannelse, efteruddannelse og kompetencedækning i folkeskolen*. København: EVA.
- Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) (2024a). Effekter af lærerbaggrund: Effekten af at blive undervist af lærere med forskellige uddannelsesbaggrunde på elevers trivsel og faglige præstationer. København: EVA.
- Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) (2024b). *Lærere i grundskolen – en registerkortlægning af læreruddannede i arbejdsstyrken og lærere med forskellige uddannelsesbaggrunde i grundskolen*. Holbæk: EVA.
- Danmarks Lærerforening (2024). *Medlemmernes oplevelse af folkeskolens økonomi*. København: Danmarks Lærerforening. <https://www.dlf.org/media/5qckyesf/2024-11-medlemmernes-oplevelse-af-folkeskolens-oekonomi.pdf>
- Det Økonomiske Råd (2022). *Dansk økonomi – efterår 2022. Kapitel IV: Lærerbidrag i folkeskolen*. København: Det Økonomiske Råd.
- Krogh E., Qvortrup A., & Christensen T. S. (2016). *Almendidaktik og fagdidaktik*. København: Frydenlund.
- Larsen, M. H., Skov, P. R., & Keilow, M. (2022). *Kortlægning af læreres kompetenceudvikling vedrørende arbejdet med børn med særlige behov: Delrapport 5. Inkluderende læringsmiljøer og specialpædagogisk bistand*. København: VIVE.
- Myssen, S. L., Deding, A. S., & Nørgaard, A. S. (2023). *4 ud af 5 undervisere i folkeskolen oplever behov for kompetenceudvikling – men økonomi og skemalægning forhindrer, at de kommer afsted*. København: Cevea.

Rambøll (2017). *Litteraturstudie: Hvordan styrkes lærernes engagement og professionelle ansvar?* København: Rambøll.

Rambøll (2019). *Undersøgelse af kompetencebehov blandt naturfagslærere i grundskolen.* København: Rambøll.

Rigsrevisionen (2018). *Beretning om folkeskolereformen.* København: Rigsrevisionen.

Uddannelses- og Forskningsstyrelsen (2024). *Kortlægning af lærernes videreuddannelsesmuligheder.* København: Uddannelses- og Forskningsministeriet.

VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (2019). *Betydning af kompetencedækning og læreruddannelsesbaggrund.* København: VIVE.

Appendiks B – Metode

Undersøgelseselementer

Undersøgelsen er baseret på følgende undersøgelseselementer:

- **Desk research** af kendetegn, kompetencebehov, udbuddet af non-formel efteruddannelse og formelle rammer for efteruddannelse for grundskolelærere efter folkeskolereformen fra 2013. Desk research er baseret på danske publikationer om grundskolelærernes kompetencegrundlag, bekendtgørelser, faghæfter med fagbeskrivelser af folkeskolens fag og gældende regler for deltagelse i efteruddannelse samt muligheder for offentlige og private tilskud og puljer til efteruddannelse af grundskolelærere.
- **12 onlineinterviews med de største udbydere** af efteruddannelse til grundskolelærere. Interviewene er semistrukturerede og varer 60 minutter. De afdækker, hvad der kendetegner den enkelte udbyder i forhold til udbud og rolle på det samlede marked for efteruddannelse, samt hvilke tendenser de oplever, der er på markedet for efteruddannelse. Udbyderne er rekrutteret til undersøgelsen på baggrund af følgende kriterier:
 - De tilbyder non-formel efteruddannelse i en eller flere af følgende fag: dansk, historie, matematik, natur/teknologi, geografi, biologi eller fysik/kemi.
 - De repræsenterer de største udbydere af non-formel efteruddannelse på deres felt, hhv. professionshøjskolerne, universiteter, faglige foreninger, private eller statslige aktører.
 - Udbuddet af non-formel efteruddannelse er nationalt

Det vil sige, at der ikke er tale om et fuldstændigt overblik over udbuddet i Danmark. Vi har fx ikke talt med kommunale udbydere af efteruddannelse, selvom vi ved, at nogle af de store kommuner har egne udbydere, da vi har fokuseret på det nationale udbud.

- **Otte onlineinterviews med skoleledere og tillidsrepræsentanter** på fire udvalgte folke- og privatskoler. Interviewene er semistrukturerede og varer 60 minutter. De afdækker regler og rammer for deltagelse i efteruddannelse, herunder opmærksomhedspunkter i forhold til afdækning af fremmende og hæmmende faktorer i forhold til grundskolelærernes deltagelse i efteruddannelse. Skolerne er udvalgt for at repræsentere spredning på geografisk placering, skolestørrelse og skoleform (folke-/privatskole).
- **14 onlineinterviews med lærere** fordelt på to lærere i fysik/kemi, en lærer i biologi, to lærere i geografi, tre lærere i natur/teknologi, tre lærere i matematik, to i dansk og en lærer i historie. Interviewene er semistrukturerede og varer 45 minutter og tilvejebringer viden om

grundskolelærernes deltagelse i efteruddannelse og overvejelser omkring udbytte i form af relevans for egen praksis og motivation, sparring med andre kolleger og organisering af undervisning set i lyset af de enkelte fag. Der er i udvælgelsen af lærere tilstræbt variation i forhold til skolens geografiske placering, størrelse og form (folke-/privatskole). Af de rekrutterede lærere har fem deltaget i Novo Nordisk Fondens efteruddannelsesforløb.

Dataindsamlingen er gennemført i perioden september 2025 til februar 2026.

Analysestrategi

Interviewene er analyseret med afsæt i en tematisk analysetilgang. Interviewguiderne er struktureret omkring undersøgelsens centrale temaer, som også har dannet udgangspunkt for den analytiske bearbejdning af materialet. Der er udarbejdet noter fra hvert interview, som efterfølgende er gennemlæst samlet og analyseret med henblik på at identificere centrale temaer, mønstre og variationer på tværs af interviewene. Analysen er gennemført iterativt gennem analysemøder, hvor materialet er drøftet og fortolket i relation til undersøgelsens problemstillinger. I denne proces er der arbejdet med at identificere tværgående perspektiver samt nuancere forskelle i informanternes erfaringer og vurderinger.

Afgrænsning

Undersøgelsen var oprindeligt en del af et større projekt om efteruddannelse af lærere i grundskole og gymnasium, som EVA skulle have gennemført i perioden 2025-2027. Projektet er dog blevet tilpasset som følge af beslutningen om lukningen af EVA.

Efteruddannelse af lærere i grundskolen

© 2026 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

Foto: iStock

ISBN (www) 978-87-7182-904-4

EVA – analyser, redskaber og udvikling, der styrker uddannelser og dagtilbud.

EVA

+45 35 55 01 01
eva@eva.dk
www.eva.dk